

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS

**PASIŪLYMAI DĖL LIETUVOS ŽEMĖS
ŪKIO IR KAIMO PLĖTROS
STRATEGINIŲ KRYPTČIŲ IR SIEKINIŲ
IKI 2030 METŲ
„TVARUS LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIS –
GYVYBINGAM KAIMUI“**

Darbo grupės vadovė
dr. R. Melnikienė

V. Kudirkos g. 18–2
LT-03105, Vilnius

tel. (8 5) 261 4525
faks. (8 5) 261 4524
el. p. laei@laei.lt
<http://www.laei.lt>

Vilnius, 2016

I. Bendroji dalis

1. Žemės ūkis yra vienas svarbiausių Lietuvos ūkio strateginių sektorių. Tai lemia žemės ūkyje gaminama produkcija, kuri tenkina būtiniausius žmogaus poreikius. Apsirūpinimas tinkamu, kokybišku, sveikatą stiprinančiu maistu yra visuomenės ekonominės ir socialinės gerovės veiksnys. Žemės ūkis, be pirminės savo funkcijos – gaminti maisto produktus bei kitas žaliavas, prisideda prie viešųjų prekių ir paslaugų visuomenei kūrimo: biologinės genetinės įvairovės palaikymo, kraštovaizdžio formavimo, kitoms veikloms reikalingų išteklių atsinaujinimo, etnokultūros puoselėjimo, istorinio tęstinumo užtikrinimo ir socialinės ekonomikos gyvybingumo palaikymo. Sėkminga žemės ūkio veikla yra svarbi kaimo bendruomenių, kurioms priskiriama trečdalis šalies gyventojų, gyvybingumui, nes žemės ūkis ir ateityje išliks svarbiu kaimo gyventojų pajamų šaltiniu.
2. Strategija „Tvarus Lietuvos žemės ūkis – gyvybingam kaimui“ (toliau – Strategija) remiasi tvaraus vystymosi koncepcija. Tvarus vystymasis pirmą kartą oficialiai buvo apibrėžtas 1987 metais vadinamojoje G. H. Brundtland ataskaitoje: „Tvarus vystymasis – tai vystymasis, tenkinantis žmonijos reikmes dabar, neapribojant ateities kartų galimybių tenkinti savąsias. Tai – ilgalaikis nuolatinis visuomenės vystymasis, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius“. Europos Sąjunga (ES), formuodama Bendrąją žemės ūkio politiką (BŽŪP), yra išsikėlusį tvaraus žemės ūkio vystymosi tikslus kaip atsaką į klimato kaitos, biologinių išteklių pereinimo, apsirūpinimo maistu ir skurdo kaimo vietovėse problemas.
3. Strategija yra skirta identifikuoti Lietuvos žemės ūkio svarbiausius iššūkius ir apibrėžti strategiškai svarbiausias kryptis kaimo raidos kontekste iki 2030 metų, siekiant žemės ūkio veiklos tvarumo, nes šio sektoriaus tvarus vystymas yra atsakas į daugelio ateities problemų sprendimą ir gebėjimų atrasti naujas ateities galimybes stiprinimas.
4. Rengiant strategiją, remtasi Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2030 metų Jungtinių Tautų darnaus vystymosi darbotvarke, 2030 metų ES klimato ir energetikos politikos strategija.
5. Strategiją sudaro: bendroji dalis, žemės ūkio sektoriaus misija ir vizija, strateginė analizė, įvertinant Lietuvos žemės ūkio gebėjimą prisitaikyti prie ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių iššūkių, žemės ūkio SSGG (stiprybių, silpnųjų, galimybių ir grėsmių) analizė, tvaraus žemės ūkio vystymo strateginės kryptys, atsižvelgiant į didelę šio sektoriaus reikšmę kaimo gyvybingumui, ir strategijos įgyvendinimo pažangos rodikliai.

6. Strateginė analizė atlikta, remiantis naujausiomis mokslinėmis studijomis apie Lietuvos ir pasaulio žemės ūkio ir kaimiškųjų regionų raidos tendencijas, Lietuvos Respublikos statistikos departamento, ES statistikos tarnybos (EUROSTAT) ir Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenimis.
7. Strateginės kryptys suformuotos, siekiant užtikrinti tvariam žemės ūkio vystymuisi būtino finansinių, žmogiškųjų bei gamtinių išteklių palaikymą ir atnaujinimą iki 2030 metų, kuris tuo pačiu prisidėtų prie kaimo gyvybingumo ir visos Lietuvos piliečių gerovės didinimo.

II. Žemės ūkio sektoriaus misija (pašaukimas)

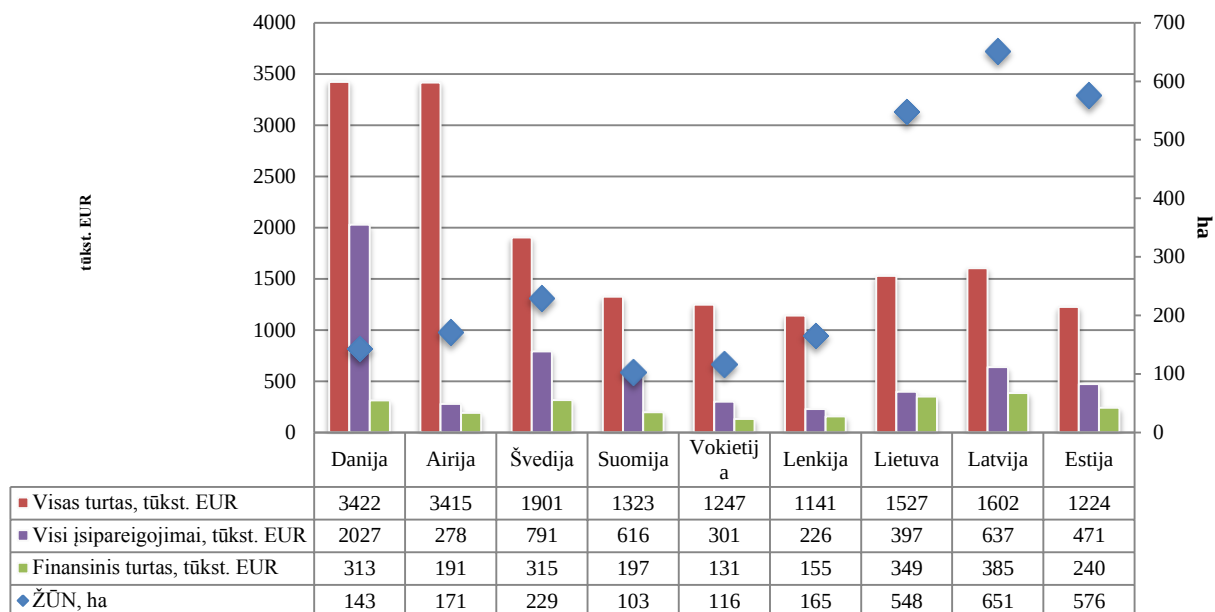
- *Aprūpinti gyventojus kokybiškais, saugiais ir palankiais sveikatai vietiniais maisto ir kitais žemės ūkio produktais, garantuojant ekonominę šalies saugumą.*
- *Sudaryti sąlygas kaimo gyventojams gauti oriam gyvenimui būtinas pajamas ir laikytis su žemės ūkio veikla susijusio gyvenimo būdo.*
- *Išsaugoti gamtos išteklius, švarią ir saugią aplinką, kraštovaizdį ir biologinę įvairovę savo anūkams.*

III. Žemės ūkio sektoriaus vizija

- *Žemės ūkis didelei kaimo gyventojų daliai išliks daliniu ar pagrindiniu pajamų šaltiniu.*
- *Žemės ūkio veikla bus pagrįsta bioekonomikos ir žiedinės ekonomikos principais, atsakingai naudojant žemės ir kitus gamtinius išteklius, siekiant palikti ateities kartoms gražesnę ir geresnę aplinką.*
- *Daugelyje ūkių bus derinamos įvairios veiklos (augalininkystė, gyvulininkystė, žuvininkystė, turizmas, energijos gamyba ir kt.), tai pagerins gamtinių išteklių atnaujinimą ir sumažins pajamų praradimo riziką.*
- *Lietuva išliks žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotoja, tačiau ūkininkai labiau orientuosis į Lietuvos vartotojų poreikių tenkinimą.*
- *Žemės ūkio sektorius siūlys daug įvairių verslo galimybių, daugiau ūkininkų naudos inovatyvius verslo organizavimo ir maisto tiekimo vartotojams modelius bei imsis žemės ūkio produkcijos perdirbimo savo ūkiuose.*
- *Kooperatyvai teiks daugiau ūkininkams reikalingų paslaugų, bendradarbiavimas taps svarbus visuose maisto tiekimo grandinės etapuose.*
- *Kaimas taps patrauklus gyventi miesto gyventojams ir išsilavinimą įgijusiam kaimo jaunimui, nes žemės ūkio veikla taps kūrybiškesnė, o pajamos bus panašios kaip mieste.*
- *Socialiniai, ekonominiai ir demografiniai skirtumai tarp atokių ir prie didžiųjų miestų esančių kaimo regionų bus mažesni.*

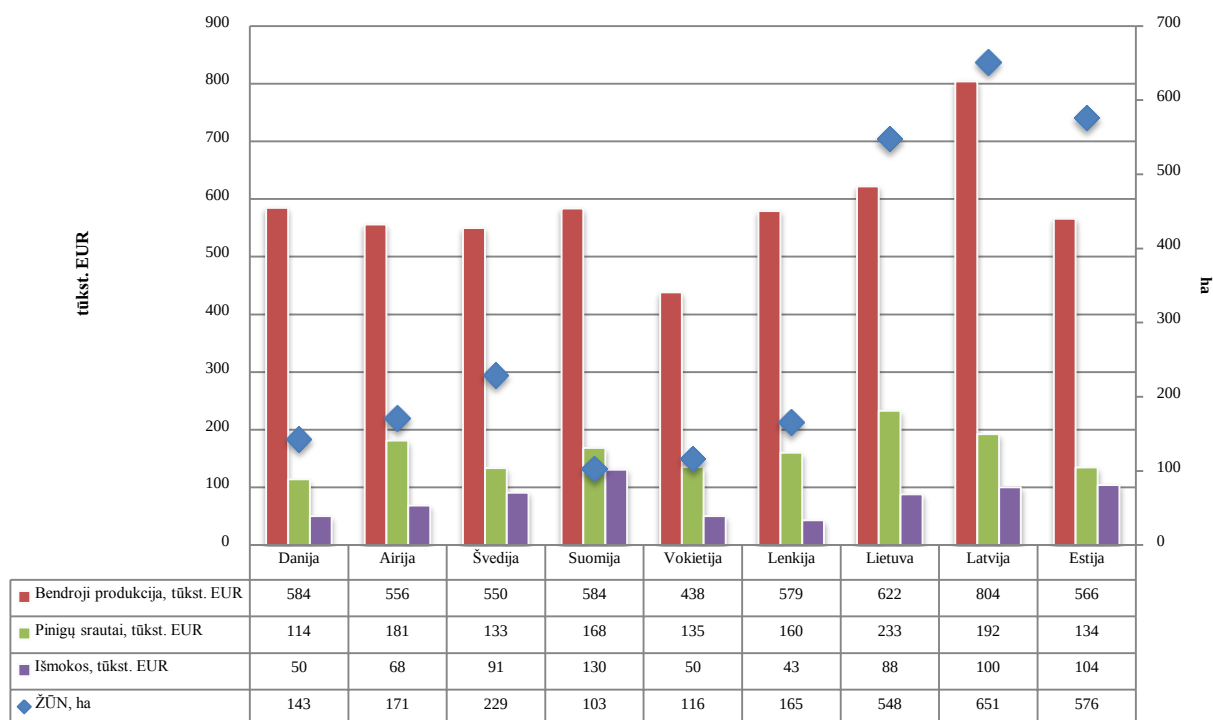
IV. Lietuvos žemės ūkio gebėjimas prisitaikyti prie ekonominių iššūkių

1. Prielaidos tvariam žemės ūkio vystymuisi ekonomine prasme yra sukuriamos tada, kai ūkiai geba sugeneruoti pajamas, kurios leidžia ne tik sukurti patenkinamą ūkininkų gyvenimo kokybę, bet ir atkurti gamybos metu sunaudotą kapitalą bei išsaugoti verslą ilgalaikėje perspektyvoje.
 2. Daug Lietuvos ūkių išteklius savo veiklai sukaupė, naudodami ES ir nacionalinės paramos lėšas. Keičiantis paramos mastui ir būdams, dalis ūkių susiduria su ekonominiais sunkumais, užsitikrinant nuolatinės, ilgalaikės, nuo paramos nepriklausančias pajamas. Dėl naujų iššūkių, kylančių ES, ypač didžiulių išlaidų, reikalingų migracijos srautų valdymui, parama žemės ūkiui po 2020 metų gali būti sumažinta. Siekiant sustiprinti Lietuvos ūkininkų gebėjimą ateityje savarankiškai atnaujinti gamybai reikalingus išteklius ir sėkmingai plėtoti verslą, ūkiams būtina padėti valdyti verslo riziką ir didinti gebėjimus prisitaikyti prie naujų iššūkių bei pasinaudoti naujomis rinkos teikiamomis galimybėmis.
 3. Per 2004–2013 metų laikotarpį buvo įgyvendinta daug priemonių, teikiančių ūkiams investicinę paramą technikai ir įrangai įsigyti, kurios leido padidinti darbo našumą ūkiuose ir pagerinti darbo sąlygas. ŪADT duomenimis, per 2004–2013 metus ūkių apsirūpinimas kapitalu, skaičiuojant vienam hektarui (ha) žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), išaugo 1,7 karto, kapitalo suvartojimas (ilgalaikio turto nusidėvėjimas) – net 3,6 karto.
- Gerėjančią situaciją, apsirūpinant žemės ūkio technika, iliustruoja išaugęs traktorių skaičius. 2013 metais traktorių skaičius, tenkantis 100-ui ha ŽŪN, siekė 3,7 (pvz., Danijoje – 3,6). Lietuvoje sparčiai didėjo galingų traktorių, kurių pajėgumai vidutinio dydžio ūkiuose panaudojami neefektyviai, skaičius. 2013 metų ŪADT duomenimis, Lietuvos ūkių, kurių ekonominis dydis 250–<500 tūkst. EUR, apsirūpinimas kapitalu sudarė 90 proc. tokio paties dydžio ūkių ES-27 vidurkio. Stambūs ūkiai sugebėjo pasinaudoti paramos teikiamomis galimybėmis ir susilyginti ekonominiais ištekliais ir konkurencingumu su analogiško dydžio kitų ES šalių ūkiais (1 pav.).
- Lyginant Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių, kurių ekonominis dydis 250–<500 tūkst. EUR, veiklos rezultatus (bendrąją produkciją, pinigų srautus, išmokas ir kitą paramą), Lietuvos ūkių rezultatai nežymiai skiriasi nuo kitų šalių, tačiau jie pasiekti, naudojant vidutiniškai kelis kartus daugiau ŽŪN (2 pav.). Tai rodo, kad stambūs ūkiai turi potencialą atnaujinti savo kapitalą be paramos, ir paramos poreikis šiems ūkiams pamažu mažės. Todėl ateityje bus galima daugiau paramos nukreipti smulkių ir vidutinių ūkių potencialo stiprinimui, kad jie galėtų užsitikrinti ne tik kapitalo paprastąją, bet ir išplėstinę reprodukciją.

1 pav. Ūkių, kurių ekonominis dydis 250–<500 tūkst. EUR, turtas ir kiti veiklos rezultatai 2013 metais

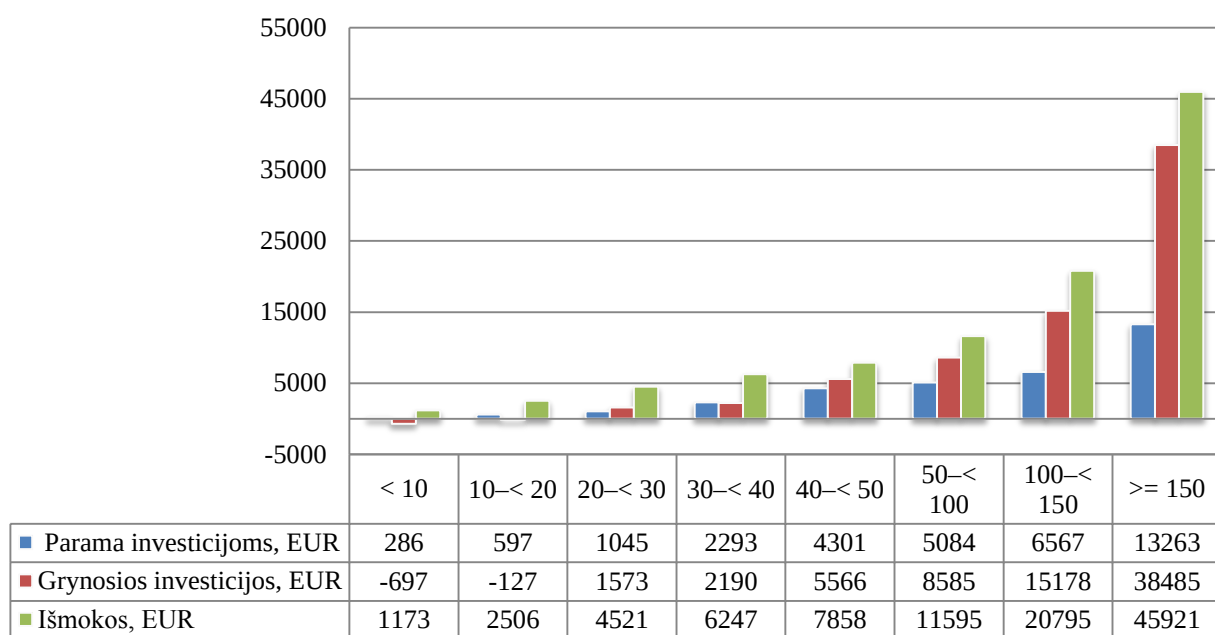
Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2 pav. Ūkių, kurių ekonominis dydis 250–<500 tūkst. EUR, bendroji produkcija ir kiti veiklos rezultatai 2013 metais

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

4. Parama, leidžianti pagerinti Lietuvos ūkių apsirūpinimą kapitalu, buvo teikiama tiek prekiniais, tiek pusiau natūriniais ūkiams, tačiau ūkių grynosios investicijos rodo, kad kapitalą atnaujinti buvo pajėgūs tik stambūs ūkiai. Smulkiuose ūkiuose vyravo priešinga tendencija, t. y. 2004–2014 metais ūkiuose iki 20 ha vidutinės grynosios investicijos buvo neigiamos (3 pav.).

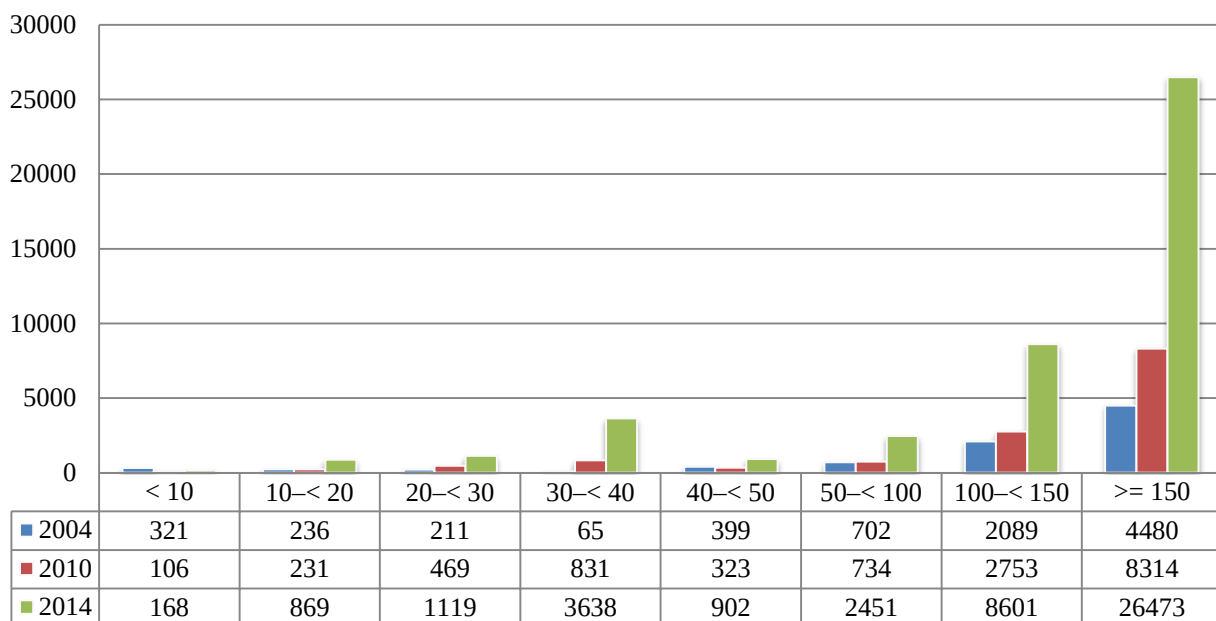

3 pav. Ūkių grynosios investicijos, parama investicijoms ir išmokos, tekusios vidutiniškai vienam ūkiui 2004–2014 metais, EUR

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Per maži investiciniai pajėgumai kai kuriais žemės ūkiui nepalankiais metais stebimi ir vidutinio dydžio ūkių grupėse: 2004 metais – 20–50 ha, 2012 metais – 20–30 ha ir 40–50 ha, 2013 metais – 30–40 ha, 2014 metais – 20–30 ha ir 40–50 ha. Investicinių pajėgumų stiprinimas yra svarbus smulkių ir vidutinių ūkių ekonominiam gyvybingumui, siekiant, kad jie neprarastų ekonominio potencialo ir išliktų versle.

5. Taikant tiesioginių išmokų vieningą schemą, ūkių gaunamos šios rūšies paramos mastas priklauso nuo ūkio valdomo ŽŪN ploto. Siekdami padidinti gaunamą tiesioginių išmokų sumą, ūkiai ėmė keisti savo ilgalaikio turto struktūrą, aktyviai įsigydamai žemės. Ūkių finansinės galimybės įsigyti žemės tiesiogiai priklausė nuo jų gaunamos tiesioginės paramos sumų, todėl stambūs ūkiai atsidūrė daug palankesnėje padėtyje. Per 2010–2014 metų laikotarpį didesni nei 150 ha ūkiai per metus žemei įsigyti skyrė vidutiniškai 18 tūkst. EUR, o 20–30 ha ūkiai – 38 kartus mažiau (4 pav.).

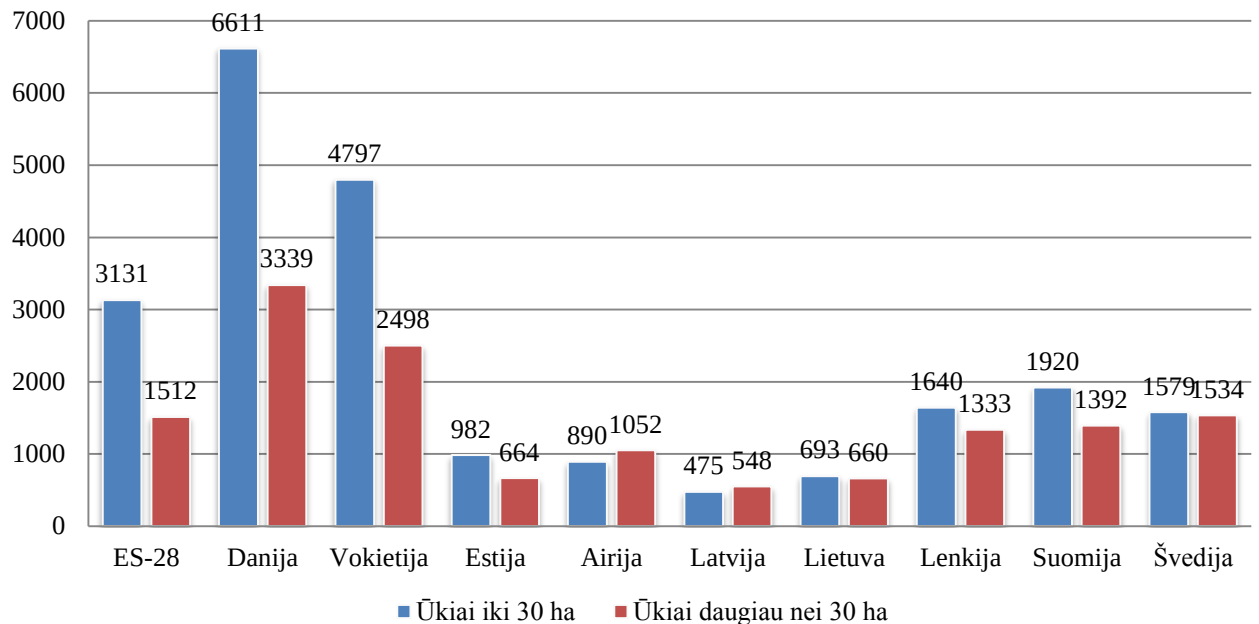

4 pav. Ūkių investicijos į žemę 2004–2014 metais, EUR

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Taikant tokią tiesioginių išmokų sistemą, smulkūs ir vidutiniai ūkiai beveik neturi galimybių gerinti savo konkurencingumą, naudodamiesi masto ekonomija. Norėdami išlikti versle, jie turi kooperuotis arba didinti veiklos produktyvumą, pasirinkdami verslo modelį, orientuotą į didesnės pridėtinės vertės produktų kūrimą, ir diegdami įvairias netechnologines ir technologines inovacijas. Priešingu atveju, žemės ūkio veikla šiems ūkiams negali užtikrinti net minimalaus pajamų lygio, ir jie turi susikurti papildomą pajamų šaltinį, derindami žemės ūkio veiklą su kitomis veiklomis.

6. Senųjų ES šalių patirtis rodo, kad smulkūs ūkiai sėkmingai veikia ir, atsižvelgiant į naujus vartotojų reikalavimus maisto produktų kokybei, turi daug galimybių klestėti ateityje. Remiantis 2013 metų Žemės ūkio struktūros tyrimo rezultatais, Danijos ūkiuose, mažesniuose nei 30 ha, standartinės produkcijos vertė sudarė 6,6 tūkst. EUR/ha, Vokietijos – 4,8 tūkst. EUR/ha, kurios buvo atitinkamai 9,5 ir 6,9 karto didesnės nei tokio paties dydžio Lietuvos ūkiuose (5 pav.). Tai rodo, kad šalies smulkių ūkių ekonominis potencialas yra išnaudotas nepakankamai.

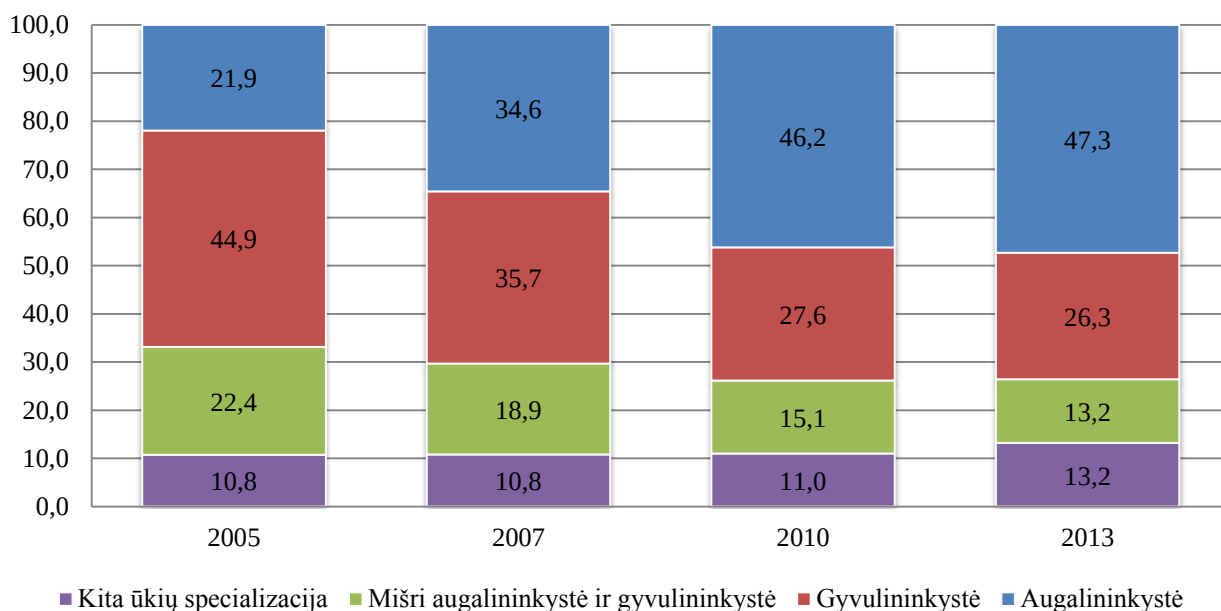

5 pav. Ūkių standartinė produkcija pagal ūkio dydį 2013 metais, EUR/ha ŽŪN

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

7. Lietuvos pirkėjai, siekdami palaikyti šalies ūkininkus ir gamintojus, taip pat dėl gero žemės ūkio ir maisto produktų skonio pirmenybę teikia lietuviškai produkcijai. Ūkininkai, ypač smulkieji, turi pasinaudoti naujomis galimybėmis, kurias teikia besikeičiantys vartotojų poreikiai. Stiprėjant gyventojų nuostatoms dėl sveikos mitybos ir aplinkos išsaugojimo, auga šalies gyventojų susidomėjimas ekologiškais maisto produktais, o paskutiniaisiais metais – šviežiais ir natūraliais vietinių ūkininkų užaugintais arba pagamintais žemės ūkio ir maisto produktais. Kartu auga ūkininkų, sugebančių tiekti tokius produktus į rinką, galimybės užsidirbti. Nors ši tendencija išryškėjo neseniai, Lietuvos ūkininkai vis aktyviau imasi pačių užaugintos arba pagamintos produkcijos perdirbimo savo ūkiuose ir, pasinaudodami moderniomis informacinėmis technologijomis, pardavinėja šią produkciją iš ūkių, specialiose parduotuvėse ar pristato į vartotojų namus pagal užsakymus, taip gaudami daug didesnę pridėtinę vertę nei gamindami žaliavą didelėms perdirbimo įmonėms. Verslo strategija, sutelkta į produktų diferencijavimą pagal galutinio vartotojo poreikius, padeda ūkininkams geriau valdyti verslo riziką, pritaikyti ūkiuose įvairių profesijų žinias, įdarbinti kitus šeimos narius ir kurti kelių kartų ūkį, darant verslą patrauklų būsimiems paveldėtojams. Be to, trumpa tiekimo grandine pagrįsto verslo modelio plėtra yra svarbi priemonė, padedanti mažinti Lietuvos maisto importo apimtį ir gerinanti užsienio prekybos balansą.

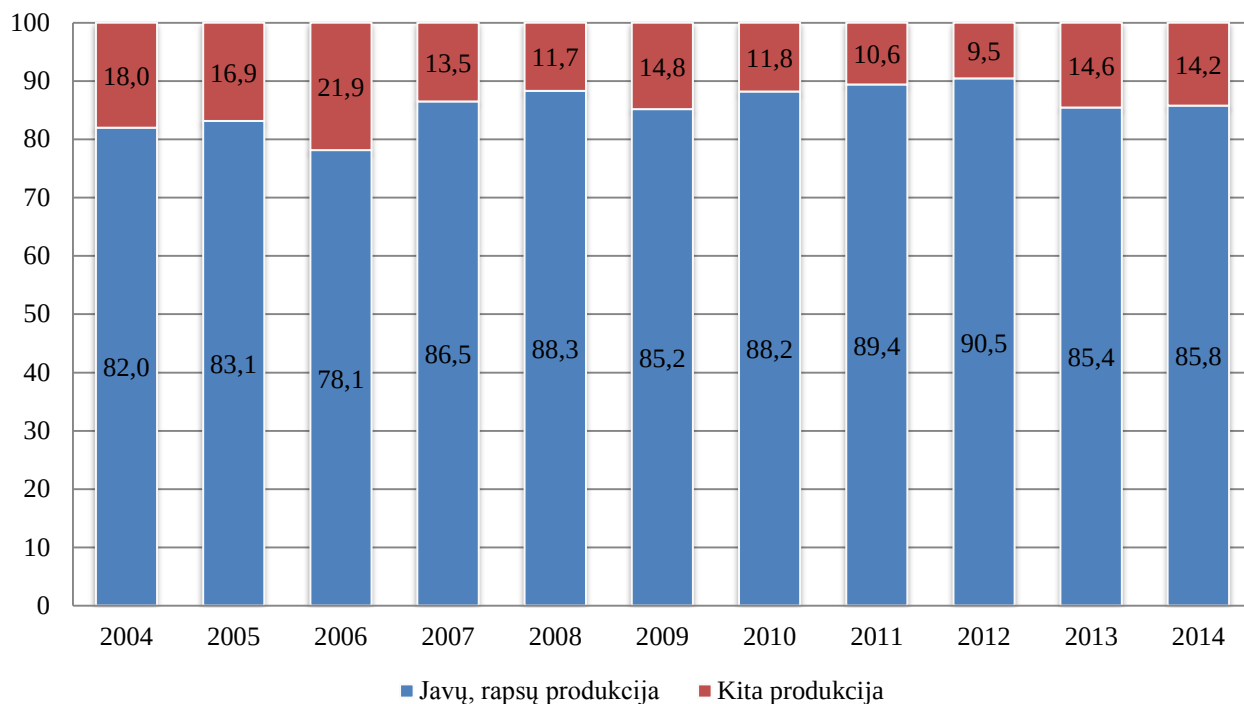
8. Nuo 2007 metų pradėjus taikyti tiesioginių išmokų modelį, kuris numatė, kad ūkiams mokamų tiesioginių išmokų suma priklauso tik nuo deklaruojamų ŽŪN ha skaičiaus, o ne nuo gaminamos produkcijos rūšies ir gamybos apimčių, Lietuvos ūkininkai ėmė sparčiai keisti savo specializaciją. Kadangi didesnė paramos suma teko tiems ūkių savininkams, kurie specializavosi gaminti produkciją, reikalaujančią daug žemės išteklių ir mažai kito žemės ūkio paskirties turto (pvz., technikos, įrengimų, gamybinių pastatų) bei darbo, Lietuvos ūkininkai, turintys didelius žemės plotus, rinkosi auginti javus ir rapsus. 2005 metais ūkių, užsiimančių augalininkyste, dalis bendrojoje ūkių struktūroje pagal ūkininkavimo kryptį sudarė 21,9 proc., o 2013 metais – 47,3 proc. (6 pav.).

6 pav. Ūkių struktūra pagal ūkininkavimo kryptį 2005, 2007, 2010 ir 2013 metais

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

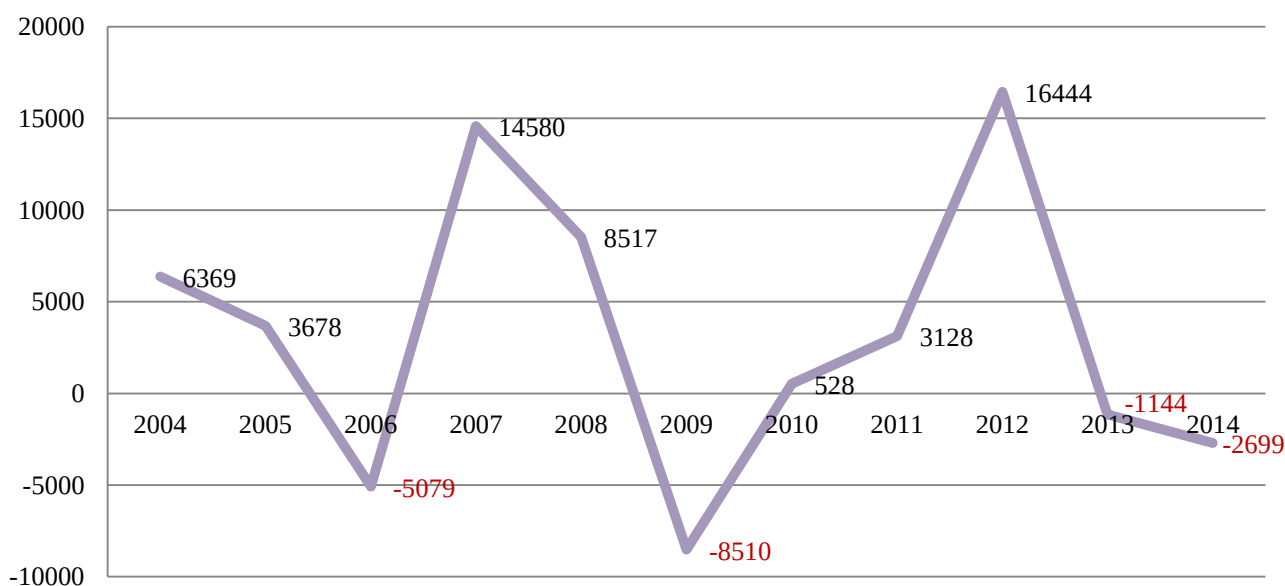
Javų ir rapsų ūkiams būdingas mažiausias žemės ūkio paskirties turto poreikis, skaičiuojant ŽŪN. Javų ir rapsų plotai pasėlių struktūroje pastaraisiais metais nuolat didėjo ir 2014 metais sudarė 61 proc. Nors dabartinėmis sąlygomis javų ir rapsų gamyba, įvertinant gaunamas tiesiogines išmokas ir šiai gamybai reikalingus darbo ir kapitalo išteklius, duoda ūkiams didžiausią ekonominę naudą, žvelgiant į tolesnę perspektyvą, būtina atkreipti dėmesį į šios krypties ūkių patiriamą riziką. Javų ir rapsų ūkiams yra būdinga labai siaura specializacija: ŪADT duomenimis, 2007–2014 metais javų ir rapsų dalis sudarė vidutiniškai apie 90 proc. šių ūkių bendrosios žemės ūkio produkcijos (7 pav.), todėl jie tampa labai priklausomi nuo grūdų kainų ir klimatinų sąlygų pokyčių.

7 pav. Javų, rapsų ūkių specializacija 2004–2014 metais, proc.

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Kritus javų kainoms ar praradus derlių dėl klimatinių sąlygų, šiems ūkiams kyla grėsmė patirti ekonominių nuostolių (ŪADT duomenimis, per 2004–2014 metų laikotarpį javų ir rapsų ūkiai deklaravo nuostolį 2006, 2009, 2013 ir 2014 metais) (8 pav.).

8 pav. Ūkių, užsiimančių javų ir rapsų auginimu, bendrasis pelnas 2004–2014 metais, EUR

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Tai gali tapti nacionaline problema, nes didelė Lietuvos žemės ūkio sektoriaus dalis tuo pačiu metu susidurs su likvidumo ir mokumo sunkumais. Šiems ūkiams ateityje bus ypač svarbios paramos priemonės, padedančios valdyti verslo riziką: pasėlių draudimas, gamybos diversifikavimas ir pan.

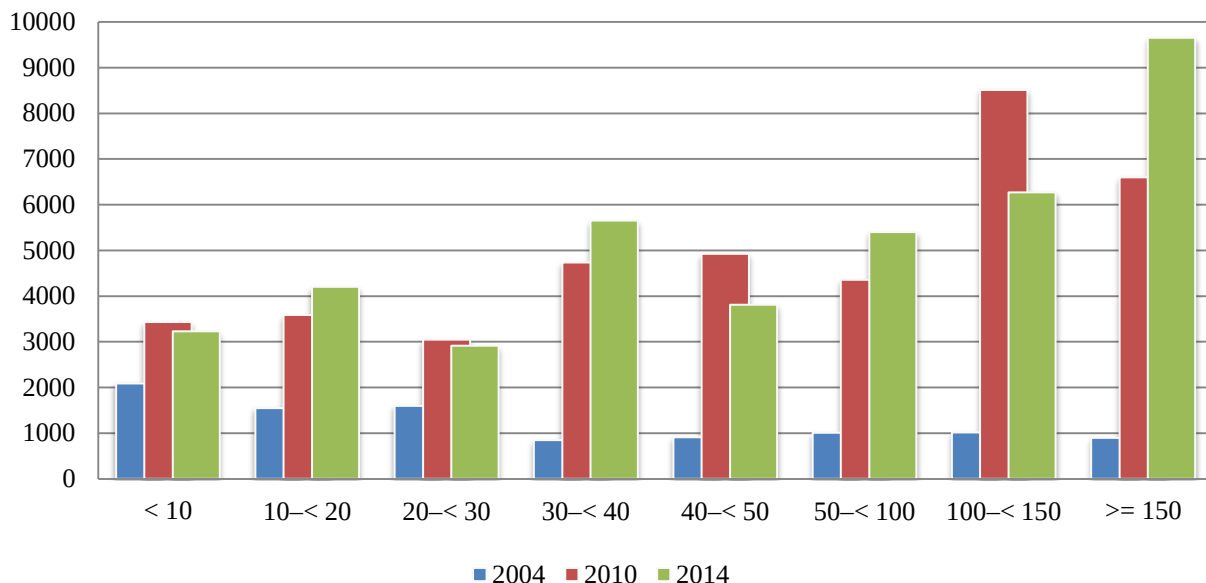
9. Ūkininkų aktyvumas, naudojant tokias rizikos valdymo priemones kaip veiklos diversifikavimas ir draudimas buvo mažas, kadangi ūkininkų gaunama parama gerokai sumažino pajamų svyravimą ir užtikrino stabilias ūkių pajamas bei darė verslą pelningą net ir nesėkmingais metais. Žemės ūkio struktūros tyrimo duomenimis, 2013 metais ūkių, dalyvavusių veiklos diversifikavimo procese, dalis sudarė 1,09 proc. (1 lentelė).

1 lentelė. Ūkių, įvairinančių ekonominę veiklą, skaičius Lietuvoje 2005–2013 metais

Veiklos rūšys	2005	2007	2010	2013	Pokytis, 2013/2005, proc.
Kaimo turizmas	250	210	350	400	60
Amatai	230	90	100	110	–52
Produktų perdirbimas	340	130	170	180	–47
Atsinaujinančios energijos gamyba			10	50	
Medienos ir jos dirbinių gamyba	430	260	110	100	–77
Akvakultūros paslaugos	50	10	20	20	–60
Darbas pagal sutartis	320	310	190	280	–13
Miškininkystė			200	330	
Kitos veiklos	920	490	360	410	–55
Iš viso ūkių, diversifikuojančių veiklą	2540	1500	1510	1880	–26
Ūkių, diversifikuojančių veiklą, proc.	1,00	0,65	0,76	1,09	9

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

ES šalyse šis rodiklis vidutiniškai siekė 16,8. Per 2005–2013 metų laikotarpį ūkių, diversifikavusių veiklą (t. y. ūkių, panaudojusių savo turimus žemės, darbo, turimų pastatų ar technikos išteklius ne tik tiesiogiai gaminti žemės ūkio produkciją, bet taip pat teikti žemės ūkio paslaugas, plėtoti turizmo paslaugas ir kt.), skaičius sumažėjo nuo 2540 iki 1880. ŪADT duomenimis, 2004–2014 metais pajamos iš kitos ūkinės veiklos ūkiuose vidutiniškai sudarė 3,0 proc. 2014 metais stambiųjų ūkių (didesnių nei 150 ha) pajamos iš šaltinių, nesusijusių su žemės ūkio veikla (kitas darbo užmokestis, pensijos, socialinės pašalpos ir kt.), 3 kartus viršijo smulkiausių ūkių (mažesnių nei 10 ha) atitinkamas pajamas (9 pav.).

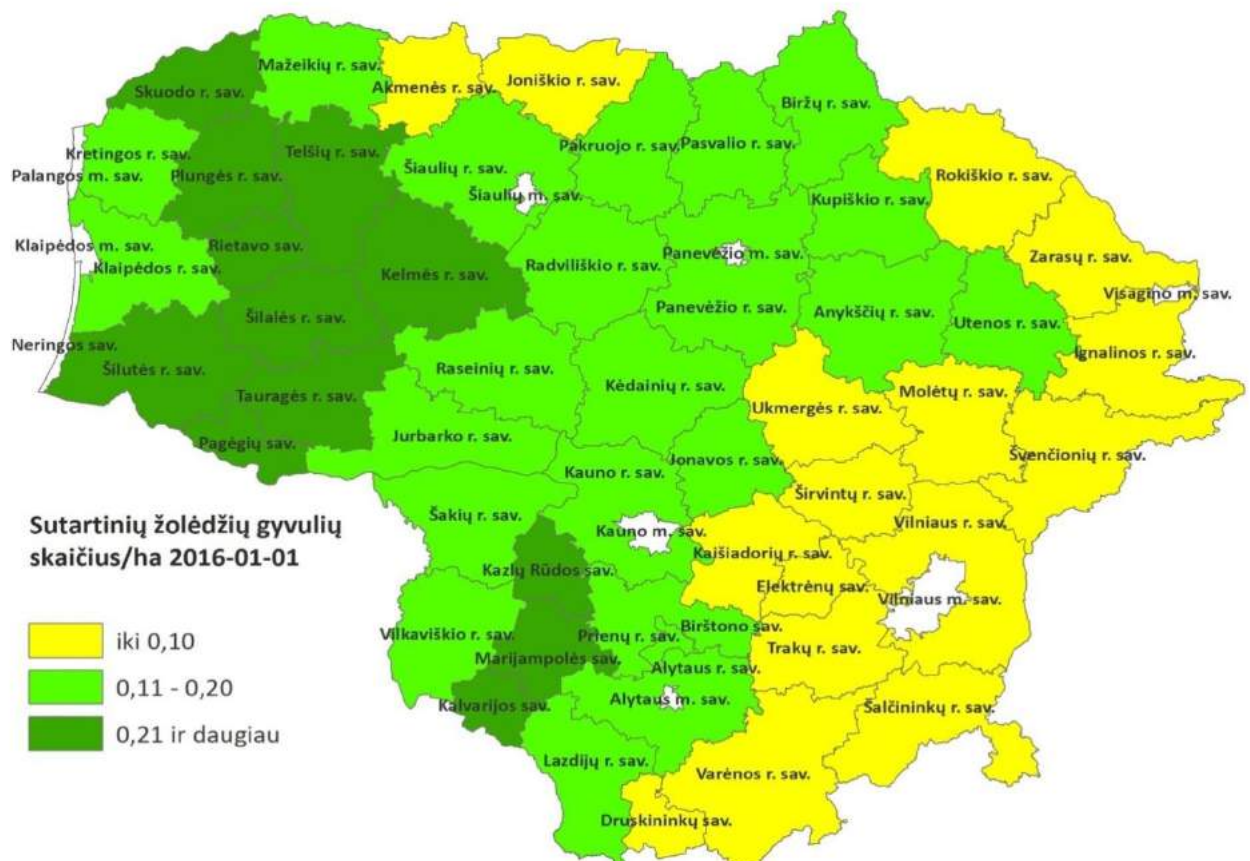
9 pav. Ūkių pajamos iš šaltinių, nesusijusių su žemės ūkio veikla, 2004, 2010 ir 2014 metais pagal ūkio dydį, EUR

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Pasėlių draudimas, padedantis ūkininkams sumažinti dėl klimato kaitos išaugusią riziką, nebuvo populiarus tarp ūkininkų. Pirmiausia juo pasinaudojo javų ūkiai. „Vereinigte Hagelversicherung VvaG“ kooperatyvo (draudžiančio pasėlius Lietuvoje) duomenimis, pastaraisiais metais kasmet savo pasėlius Lietuvoje apdraudžia vidutiniškai apie 600 žemdirbių. 2014 metais buvo apdrausta 211,1 tūkst. ha, ir tai sudarė tik apie 9 proc. ariamosios žemės. Vidutinis besidraudžiančio ūkio dydis – 350 ha. Ateityje, mažėjant investicinės paramos apimtims, rizikos valdymo priemonės, kurios sudaro prielaidas ūkių pajamų stabilumui palaikyti, taps labai aktualios.

10. Viena iš alternatyvių žemės ūkiui veiklų yra akvakultūra, kuri įgauna vis didesnę reikšmę, esant ribotiems natūraliems žuvų ištekliais. Gausūs ir švarūs šalies vandens ištekliai, išplėtotas akvakultūros įmonių tinklas, ilgametės žuvų veisimo ir auginimo tvenkiniuose tradicijos ir patirtis sudaro palankias sąlygas akvakultūros sektoriaus plėtrai. Šiame sektoriuje veikiančios įmonės priklauso smulkių ir vidutinių įmonių grupei. Akvakultūros įmonės savo veiklą plėtoja kaimo vietovėse, taip sukurdamas papildomas darbo vietas kaimo gyventojams. 2013 metais versline akvakultūra užsiėmė ir 20 ūkininkų, kurie vertėsi žuvų auginimu tvenkiniuose. Siekiant didesnio konkurencingumo ir veiklos efektyvumo, akvakultūros įmonėms yra svarbu sutelkti dėmesį į perspektyvių vertingųjų žuvų rūšių auginimo gamybinių pajėgumų plėtrą, akvakultūros produkcijos pridėtinės vertės kūrimą ir tiesioginį pardavimą vartotojams.

11. Ilgą laiką gyvulininkystės specializacija Lietuvoje tradiciškai vyravo kaip geriausiai atitinkanti šalies gamtinius pranašumus šaka. Daugeliui Lietuvos regionų ji yra vienintelė įmanoma žemės ūkio produkcijos gamybos alternatyva. Remiantis 2013 metų Žemės ūkio struktūros tyrimo rezultatais, mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (MPŪV) veikiančių ūkių skaičius sudarė 54 proc. visų Lietuvos ūkių. Tiems Lietuvos regionams, kuriems būdingas kalvotas reljefas ir mažai derlingi dirvožemiai, net ir taikant intensyvaus ūkininkavimo technologijas augalininkystėje, mažai kultūrinių augalų derliai nesukuria pakankamai pajamų ūkių kapitalui atkurti. Rytų ir Vakarų Lietuvos regionuose, kuriems yra būdingos MPŪV, vyrauja smulkūs ir vidutiniai ūkiai, sudėtinga panaudoti našią techniką, tačiau gamtinė aplinka yra palanki auginti gyvulius. Daugelyje Vakarų Lietuvos savivaldybių sutartinių žolėdžių gyvulių skaičius, tenkantis vienam ha ŽŪN, yra didžiausias, palyginti su kitomis savivaldybėmis (0,21 ir daugiau), o daugelyje Rytų Lietuvos savivaldybių šis rodiklis yra mažiausias (iki 0,10) (10 pav.).

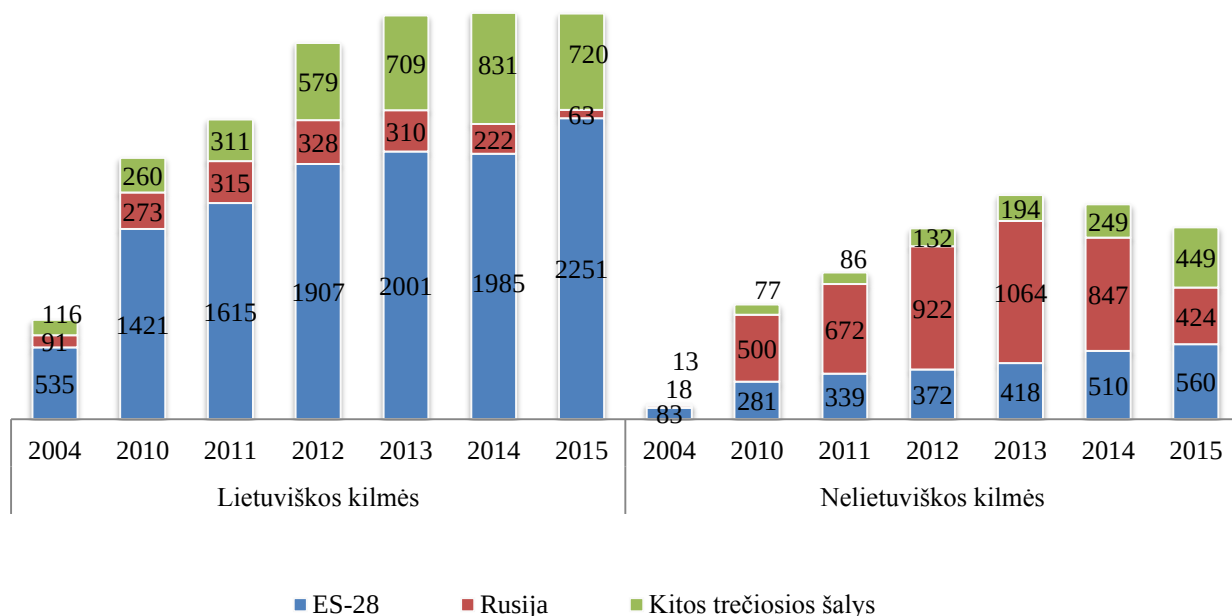
10 pav. Žolėdžių gyvulių tankis pagal savivaldybes

Šaltinis: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) duomenys.

Gyvulininkystė leidžia uždirbti daugiau pajamų iš vieno ha ŽŪN nei augalininkystė. 2014 metais, ŪADT duomenimis, MPŪV pajamos iš gyvulininkystės vidutiniškai sudarė daugiau kaip pusę prekių ūkių pajamų, o palankiose ūkininkauti vietovėse – tik trečdalį. Parama gyvulininkystei yra svarbi žemės ūkio veiklos išsaugojimo šiuose regionuose sąlyga.

12. Nors, vertinant ūkininkavimo sąlygas, nepaveiktas paramos finansinių srautų, pripažįstama, kad Lietuvoje palankiausia užsiimti gyvulininkyste, tačiau pastangos išsaugoti ją kaip prioritetinę sektoriaus šaką iki šiol nebuvo sėkmingos. Javų ir rapsų augintojams buvo teikiama didžiausia parama, kuri padidino javų ir rapsų augintojų skaičių, jų gaminamos produkcijos apimtį. Nuo 2007 metų žemės ūkio produkcijos struktūra keitėsi gyvulininkystei nepalankia kryptimi. 2006 metais gyvulininkystei teko 52 proc. žemės ūkio produkcijos, o 2015 metais – tik 33 proc. Papildomos priemonės, remiant pienininkystės ir mėsinės galvijininkystės sektorius, neatsvėrė tiesioginių išmokų modelio paskatintos motyvacijos pereiti prie javų ir rapsų gamybos. Prie ūkių, užsiimančių gyvulininkyste, dalies mažėjimo prisidėjo ir tai, kad gyvulininkystės verslas, palyginti su augalininkyste, yra mažiau patrauklus, kadangi darbo procesas nepertraukiamas, sudėtinga jį derinti su augalininkyste, reikalaujančia sezono metu jai skirti visą darbo laiką, ūkininkams sunku susiorganizuoti ilgesnes atostogas ir t. t. Ūkiams, užsiimantiems gyvulininkyste, tenka laikytis gyvūnų gerovės, veterinarijos ir kitų ES standartų reikalavimų, kurie, palyginti su augalininkystės gamybos reikalavimais, sudėtingesni, ir jų įgyvendinimui reikalingos didelės lėšos. Be to, gyvulininkystės sektorius jautresnis sveikatingumo atžvilgiu, jo produkcija, palyginti su augalininkystės produkcija, greitai genda ir reikalauja didesnių investicijų tolimesniam apdorojimui ir perdirbimui.

13. Lietuva pagamina daugiau žemės ūkio ir maisto produktų nei suvartoja, todėl perteklinę produkciją eksportuoja. Ilgą laiką šalies žemės ūkio ir maisto produktų eksportas koncentravosi į ES šalių ir Rusijos rinkas, o eksporto diversifikavimo procesai vyko lėtai (11 pav.). Eksportuotojams susidūrus su Rusijos rinkos uždarymo problemomis dėl politinių motyvų, poreikis skverbtis į naujas rinkas ir plėtoti eksporto geografiją tapo ypač aktualus. Dėl žemės ūkio ir maisto produktų eksporto galimybių Lietuva aktyviai tariausi su daugeliu šalių (JAV, Kinija, Japonija, Brazilija ir kt.), tačiau derybų procesas yra ilgas, po jo seka dar ilgesnis prisitaikymo prie naujų prekybos sąlygų procesas.

11 pav. Lietuviškos ir nelietuviškos kilmės produktų eksportas pagal šalių grupes 2004 ir 2010–2015 metais, mln. EUR

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Šalies žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams svarbu atrasti naujas augančias ir mokias rinkas, įsitvirtinti jau turimose rinkose, plečiant eksportuojamos produkcijos asortimentą, eksportuojant aukštesnės pridėtinės vertės produktus. Kad eksportas į naujas ir dideles rinkas kuo greičiau taptų pelningas, būtina koordinuoti eksportuotojų veiksmus, skatinti juos bendradarbiauti asortimento formavimo, rinkodaros, logistikos srityje. Toks bendradarbiavimas sudarytų galimybes į eksporto rinkas išeiti ne tik patirtį turintiems eksportuotojams, bet ir naujoms, mažoms įmonėms, žemės ūkio kooperatyvams.

14. Kooperacija yra vienas iš būdų smulkiems Lietuvos ūkiams ateityje išlikti versle, nes smulkieji gamintojai, įgyvendindami bendradarbiavimo strategiją, gali gauti didesnę kainą už savo produkciją, pigiau įsigyti įvairių gamybai reikalingų išteklių ar išplėtoti veiklas, kurias pavieniui įgyvendinti trūksta lėšų (2 lentelė).

Bendradarbiavimo tarp Lietuvos ūkininkų mastas iki šiol nebuvo didelis, be to, dauguma žemės ūkio kooperatyvų savo veiklą sutelkė į pradinis maisto vertės grandinės etapus (apsirūpinimą žemės ūkio ištekliais, reikalingais produkcijai pagaminti, žemės ūkio produkcijos gamybą, produkcijos supirkimą ir transportavimą).

2 lentelė. Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų narių gaunamos naudos įvertinimas 2010 metais

Kooperacijos nauda	Respondentų dalis, proc.
Geresnės produkcijos realizavimo sąlygos	80,6
Didesnė kaina už parduodamą produkciją	50,0
Produkcijos supirkimo garantijos	44,4
Naujos žinios	33,3
Galimybė pasidalyti patirtimi	27,8
Didesnis pasitikėjimas savimi	19,4
Racionalesnis turimos technikos ir kitų išteklių panaudojimas	13,9
Platesnis paslaugų pasirinkimas	13,9
Teisinė pagalba	11,1
Kita	8,6

Šaltinis: LAEI tyrimas, 2010.

Išryškėjusios kooperatyvų veiklos problemos rodo, kad nepakanka būti tik žaliavos supirkėjais, reikia aktyviai imtis produkcijos perdirbimo, bendradarbiavimo, patiekiant vartotojams galutinius produktus. Daugėjant tokių iniciatyvų skaičiui, išryškėja sunkumai, susiję su kooperatyvų produkcijos realizacija. Perdirbdami didelius žaliavos kiekius, jie naudoja industrines technologijas, todėl turi konkuruoti rinkoje su kitomis tokias pat gamybos technologijas taikančiomis pramonės įmonėmis, kurios jau yra pasiekusios gamybos mastą ir efektyvumą, turi nuolatinius pardavimo kanalus ir savo vartotoją. Kooperatyvams, gaminantiems mažus produkcijos kiekius, yra sunkiau patekti į didžiuosius prekybos tinklus, kurie reikalauja didelių kiekių. Patiekdami savo produkciją vartotojams, kooperatyvai sumaniai išnaudoja ūkininkų turgelius, parodas ir mugės, bet to nepakanka, planuojant didinti gamybos apimtis. Siekiant sustiprinti kooperatinį judėjimą ateityje, būtinas kooperatyvų bendradarbiavimas, formuojant išskirtinių gaminių asortimentą, kuriant pardavimo kanalus, organizuojant logistiką ir rinkodarą.

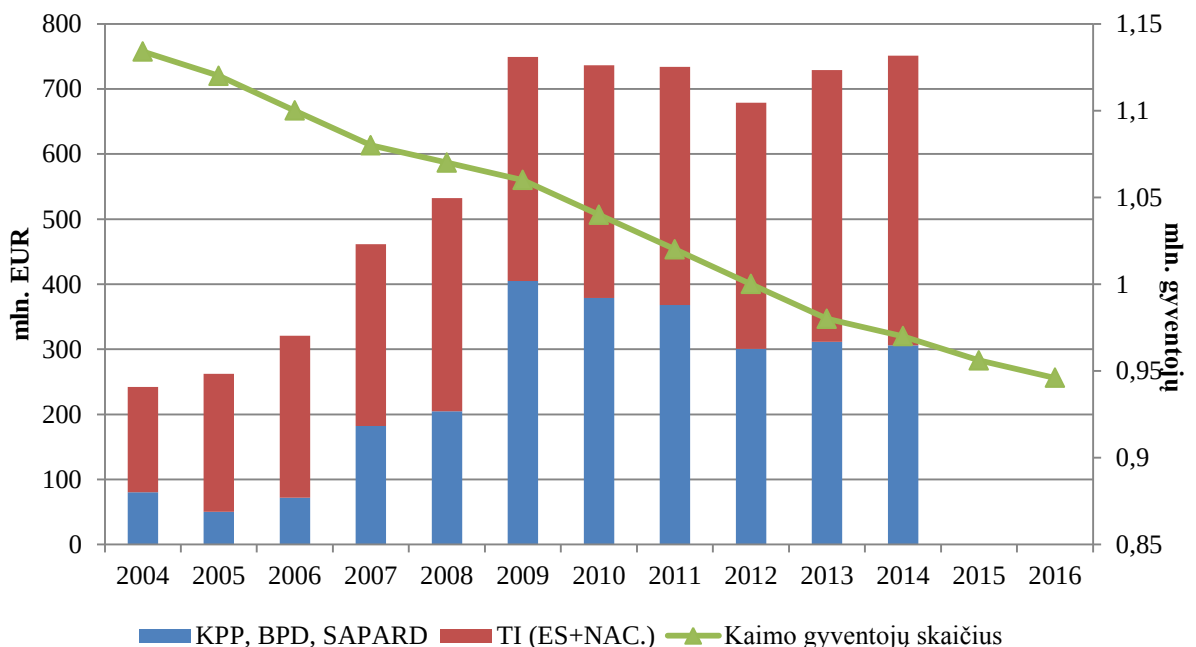
15. Kooperatyvų kaip organizacijų, sugebančių sutelkti savo narius bendram tikslui, patirtis galėtų būti naudinga, kuriant kitas tinklines organizacijas. Populiarėjant ir plintant dalijimosi ekonomikos idėjoms, greta kooperatyvų kuriasi tokios naujos bendradarbiavimo formos kaip klasteriai, strateginiai aljansai, vienašaliai bei daugiašaliai bendradarbiavimo tinklai ir t. t., kuriuose organizacijos nariais tampa ne tik ūkininkai, bet ir įvairius kitus ekonominius vaidmenis atliekantys asmenys. Įgyvendinant naujo tipo bendradarbiavimą, maisto produktai parduodami tiesiogiai vartotojams. Tai ypač naudinga ūkininkams, nes trumpa tiekimo grandinė leidžia jiems efektyviai ir

lanksčiai prisitaikyti prie vartotojų poreikių, įgyvendinant pasitikėjimu grįstas rinkodaros priemonės, ir taip išvengti konkurencijos su didžiaisiais prekybos tinklais. Siekiant sustiprinti tokį bendradarbiavimą, ateityje skatintinos ne tik ūkininkų kooperatyvų pastangos pasiekti vartotoją, bet ir vartotojų pastangos bendradarbiauti su ūkininkais.

V. Lietuvos žemės ūkio gebėjimas prisitaikyti prie socialinių iššūkių

1. Prielaidos tvariam žemės ūkio vystymuisi socialine prasme sukuriama tada, kai išsaugamos kaimo bendruomenės, kuriama savita socialinė struktūra, išlaikanti glaudžius socialinius santykius, užtikrinamas viešųjų paslaugų prieinamumas, o kaimo regionų gyventojų pajamų šaltinių įvairovė formuojama, pasitelkiant ir miesto išteklius.

2. Kaimo vietovės, kurios užima 97 proc. Lietuvos teritorijos, sensta ir tuštėja. Kaimo politikos sprendimai, didžiausią dėmesį sutelkiant į fizinius infrastruktūros objektus, o ne į svarbiausius kaimo gyventojų viešųjų paslaugų poreikius, taip pat tinkamų priemonių verslui skatinti ir darbo vietoms kurti trūkumas sumažino kaimo vietovių kaip gyvenamosios vietos patrauklumą. 2016 metais, palyginti su 2005 metais, kaimo gyventojų skaičius sumažėjo 15,7 proc. (12 pav.), o jauniausio, t. y. iki 15 metų – 35,1 proc.

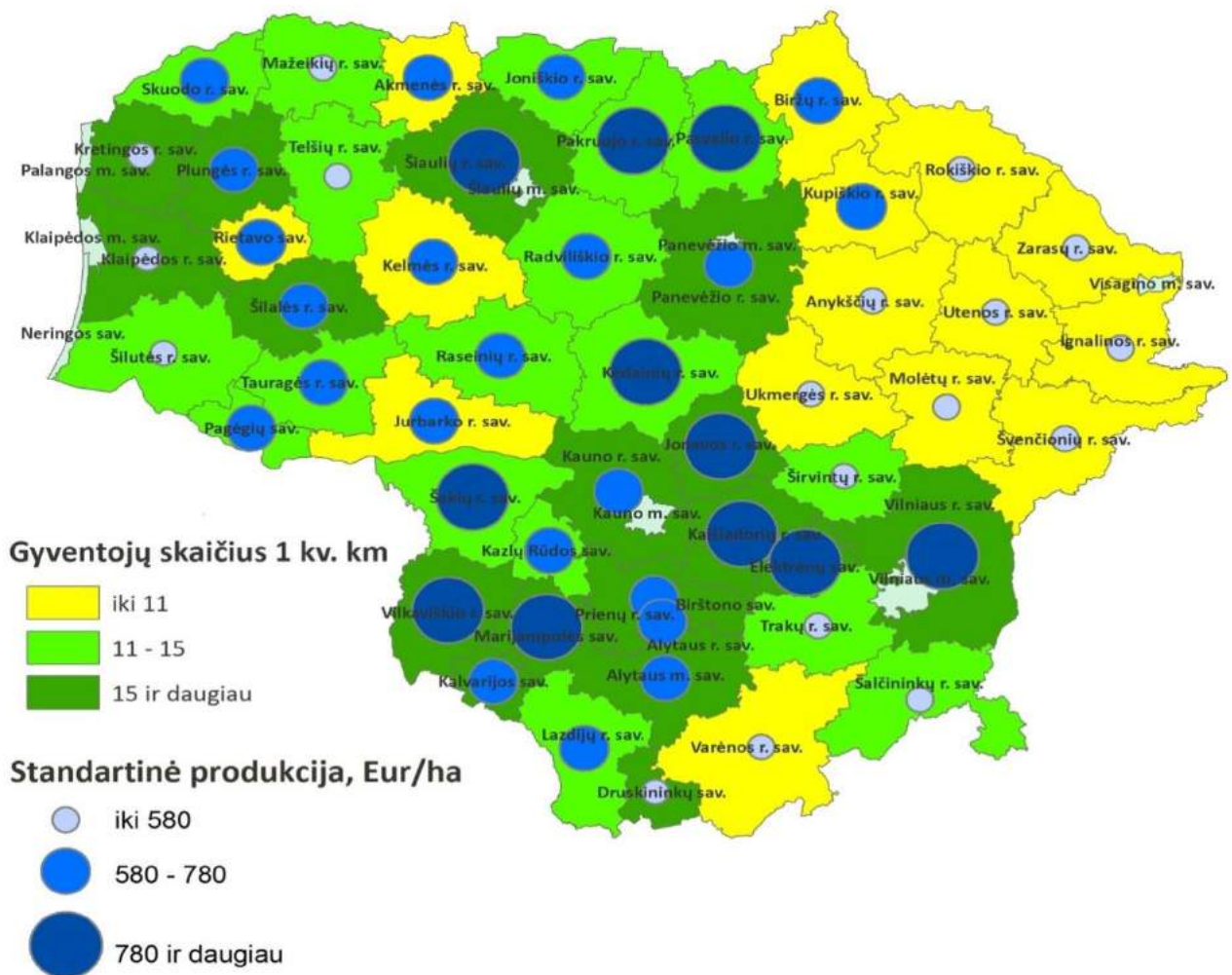

12 pav. Paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai apimčių bei kaimo gyventojų skaičiaus kitimas 2004–2014 metais

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento, Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenys.

Šis procesas vyko, augant paramai, teikiamai kaimo plėtrai ir žemės ūkiui iš ES ir nacionalinio biudžeto. Nuo Lietuvos įstojimo į ES iki 2014 metų ši parama išaugo 3,1 karto, o vienam kaimo gyventojui – 3,6 karto.

3. Ir toliau išliekant tokioms demografinėms tendencijoms, bus vis sunkiau susidoroti su iššūkiais, kuriuos kelia mažėjantis gyventojų tankumas. Daugelyje savivaldybių, kurios yra rečiausiai apgyvendintos, palyginti su kitomis savivaldybėmis, žemės ūkio produkcijos gamybos apimtys yra mažiausios (13 pav.).

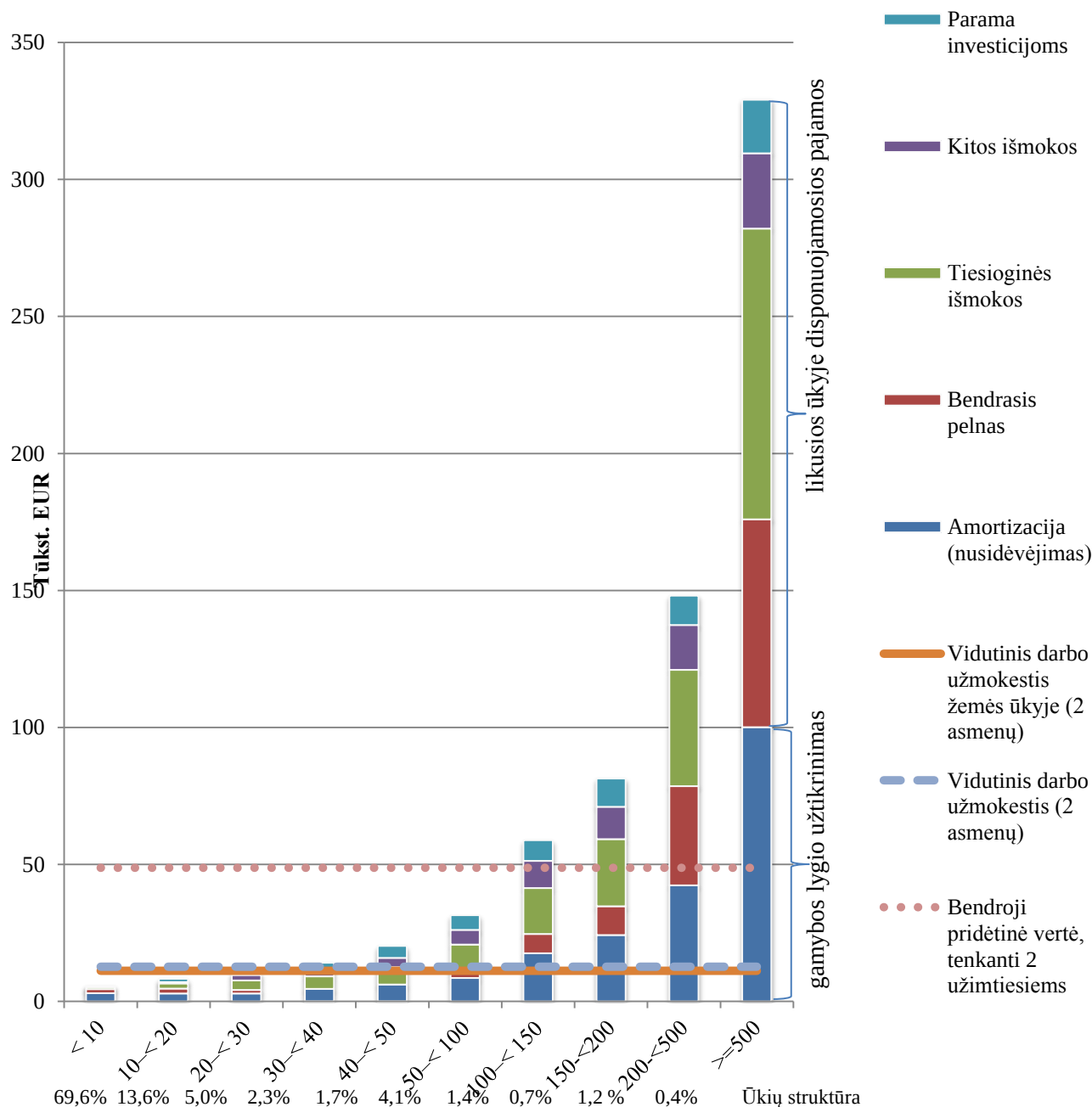

13 pav. Kaimo gyventojų tankumas ir žemės ūkio standartinė produkcija pagal savivaldybes

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

4. Didelę įtaką sprendimui išvažiuoti iš kaimo daro ketvirtadaliu mažesnės kaimo nei miesto gyventojų pajamos. Neigiamų žmoniškųjų išteklių kaitos tendencijų kaimiškuose regionuose nesustabdė ir ūkininkų pajamų lygio palaikymui skirta ES parama. Netgi priešingai, iki 2014 metų taikytas tiesioginių išmokų modelis prisidėjo prie pajamų skirtumų tarp ūkininkų augimo. 2010–

2013 metų ŪADT duomenimis, tiesioginės išmokos 94-iems proc. visų ūkininkų neužtikrino namų ūkiui pajamų lygio, kuris atitiktų bent dviejų asmenų vidutinį darbo užmokestį žemės ūkyje. Išmokos koncentruojasi didžiuosiuose ūkiuose, kurių gaunamas pajamų lygis dešimtis kartų viršija vidutinį dviejų asmenų darbo užmokestį ne tik žemės ūkyje, bet ir kituose šalies ekonomikos sektoriuose (14 pav.).

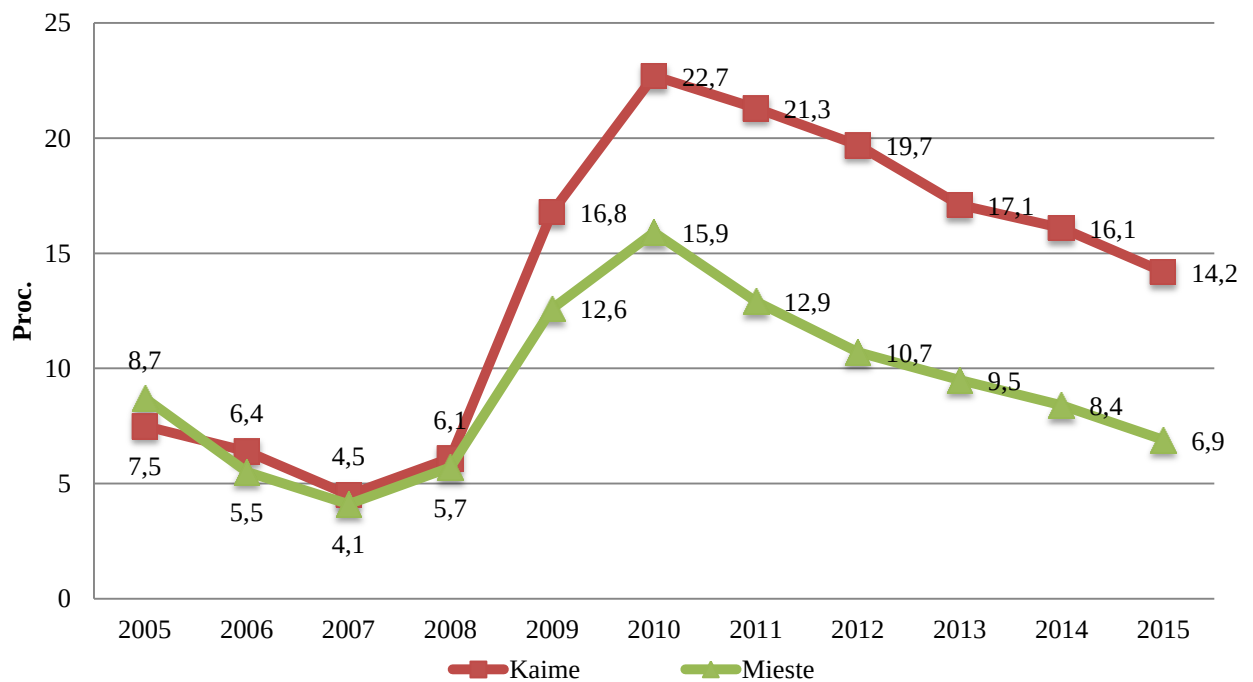

14 pav. Pinigų srautas skirtingo dydžio ūkiuose 2010–2013 metais

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento, ŪADT duomenys.

Nepakankamai perskirstant tiesiogines išmokas tarp ūkininkų taip, kad visiško užimtumo smulkiems ūkiams būtų užtikrintas minimalus pajamų lygis, toliau silpnės kaimo vietovių ekonomika, augs kaimo gyventojų migracijos į Lietuvos didžiuosius miestus ir užsienio šalis srautai, atokesnių kaimų gyvybingumas pasieks kritinę ribą dėl nepakankamo žmogiškųjų išteklių atsinaujinimo.

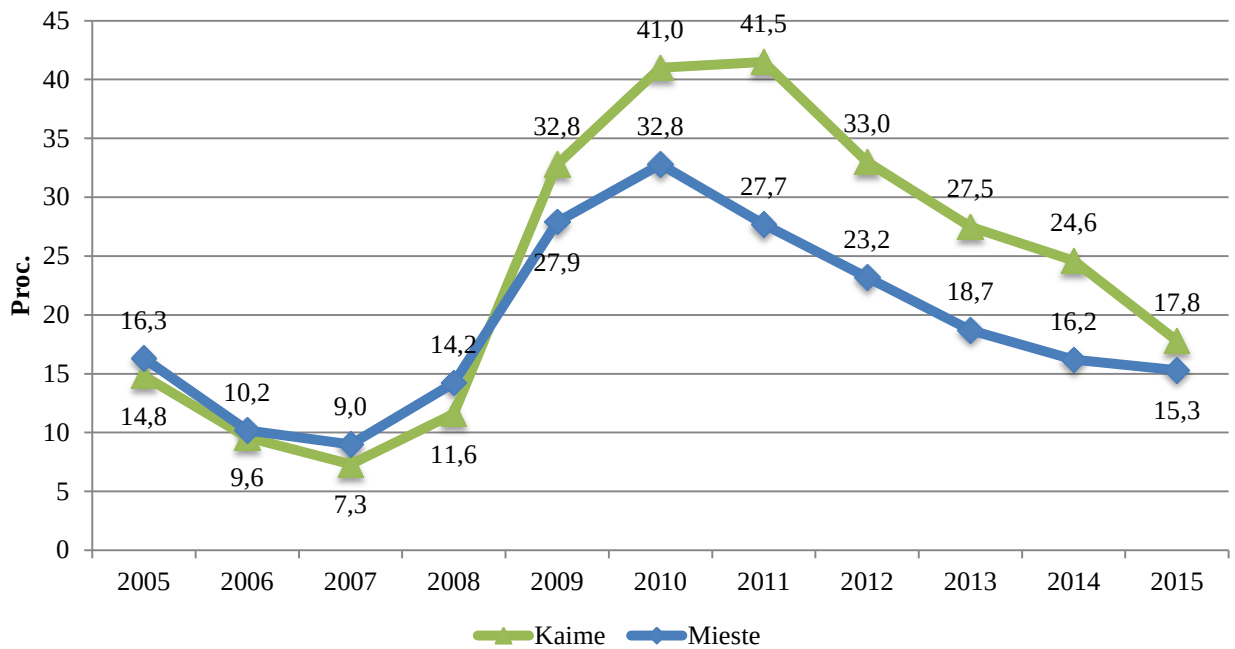
5. Kaimo vietovėse išlieka aktuali nedarbo problema. Nepakankamas profesinis pasirengimas, kvalifikacijos ir verslumo stoka yra vienos pagrindinių Lietuvos kaimo gyventojų nedarbo priežasčių. 2015 metais kaimo gyventojų nedarbo lygis 5,1 procentinio punkto viršijo vidutinį nedarbo lygį šalyje ir 7,3 procentinio punkto vidutinį nedarbo lygį miestuose (15 pav.).

15 pav. Nedarbo lygis kaime ir mieste 2005–2015 metais, proc.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

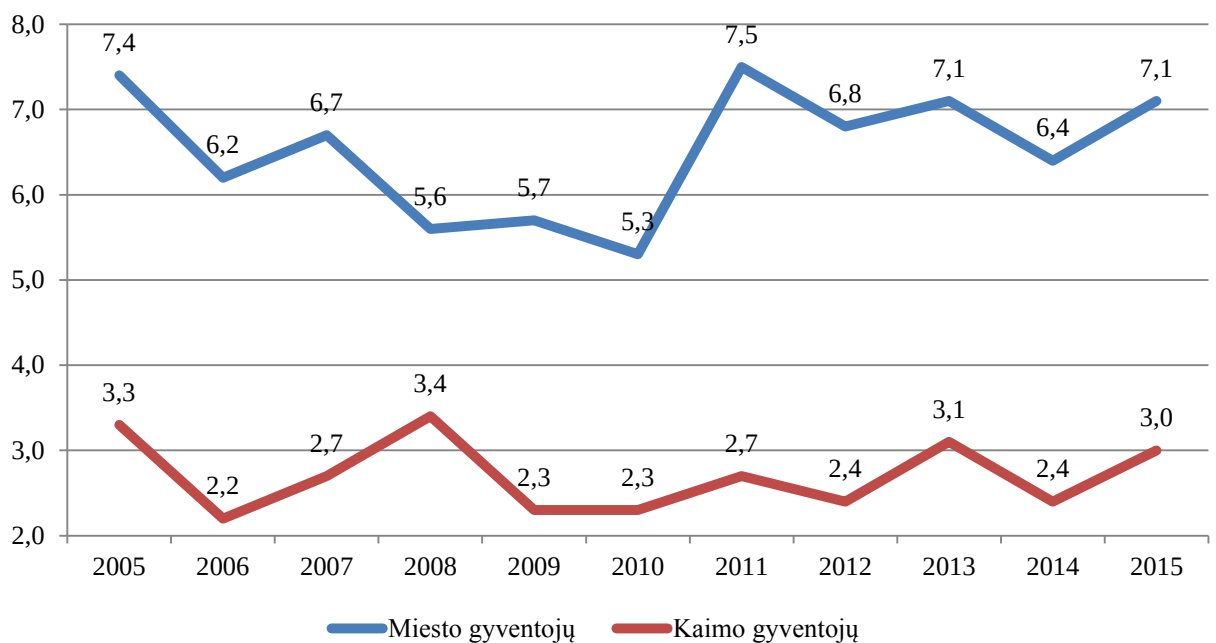
2011–2015 metais jaunų, 15–24 metų amžiaus, gyventojų nedarbo lygis kaimo vietovėse vidutiniškai siekė net 28,9 proc. (16 pav.). Išsimokslinęs jaunimas nemato galimybių pritaikyti įgytą išsilavinimą ir žinias kaime, kur vyrauja mažai kvalifikuotos darbo jėgos reikalaujančių darbo vietų pasiūla.

16 pav. 15–24 metų amžiaus gyventojų nedarbo lygis kaime ir mieste 2005–2015 metais, proc.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

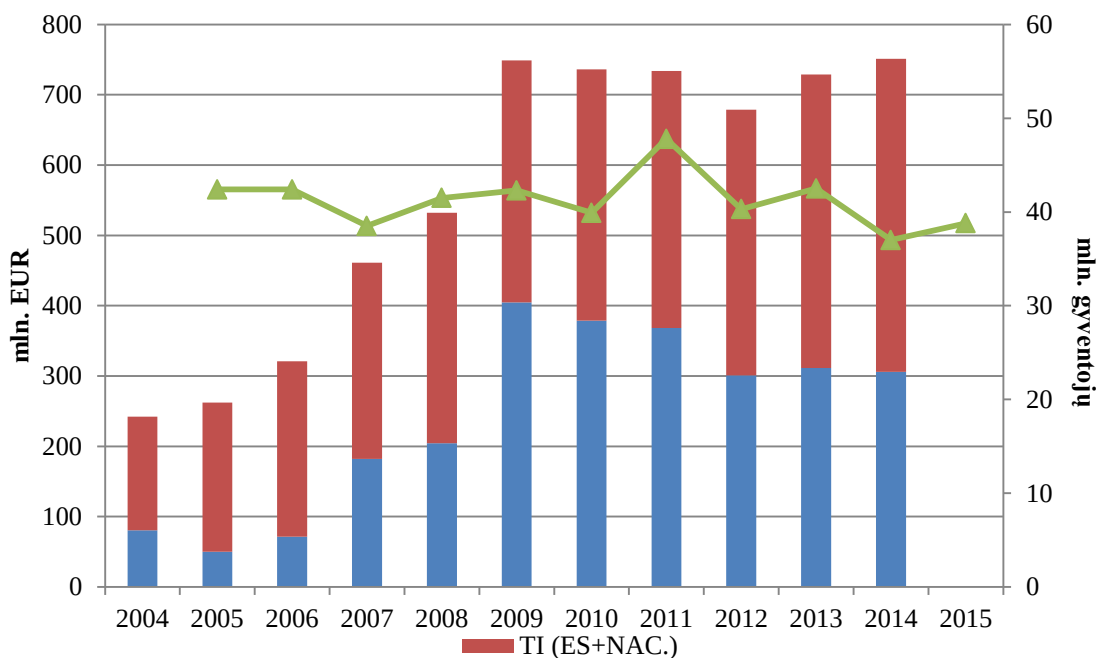
Sparčiai kintančiomis ekonominėmis ir visuomenės raidos sąlygomis vienas iš veiksnių, galinčių turėti įtakos socialinei atskirčiai, yra mokymosi visą gyvenimą lygis, kuris 2015 metais kaime sudarė 3,0 proc. ir buvo beveik 2,4 karto mažesnis nei mieste (17 pav.).

17 pav. 25–64 metų amžiaus gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis 2005–2015 metais, proc.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Socialinis tvarumas ypač trapus tuose regionuose, kuriuose menkai diversifikuota ekonominė veikla ir didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos. Statistikos departamento duomenimis, 2015 metais disponuojamąsias pajamas, mažesnes už skurdo ribą (iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas), kaime gavo 38,8 proc. gyventojų, t. y. 15,2 proc. punkto daugiau nei mieste (21,4 proc. punkto daugiau nei didžiuosiuose miestuose ir 5,5 proc. punktais daugiau nei kituose miestuose). Skurdo lygio nesumažino ir kaimo plėtrai bei žemės ūkiui teikiama parama (18 pav.). Ilgalaikis pašalpų mokėjimas, socialinius įgūdžius, psichinę sveikatą ir emocinę kultūrą ugdančių priemonių trūkumas skatina visuomenės sluoksnio, nesuinteresuoto darbo paieškomis ar verslo kūrimu, formavimąsi, nes dalis kaimo gyventojų neturi motyvacijos siekti, kad patys save išlaikytų.

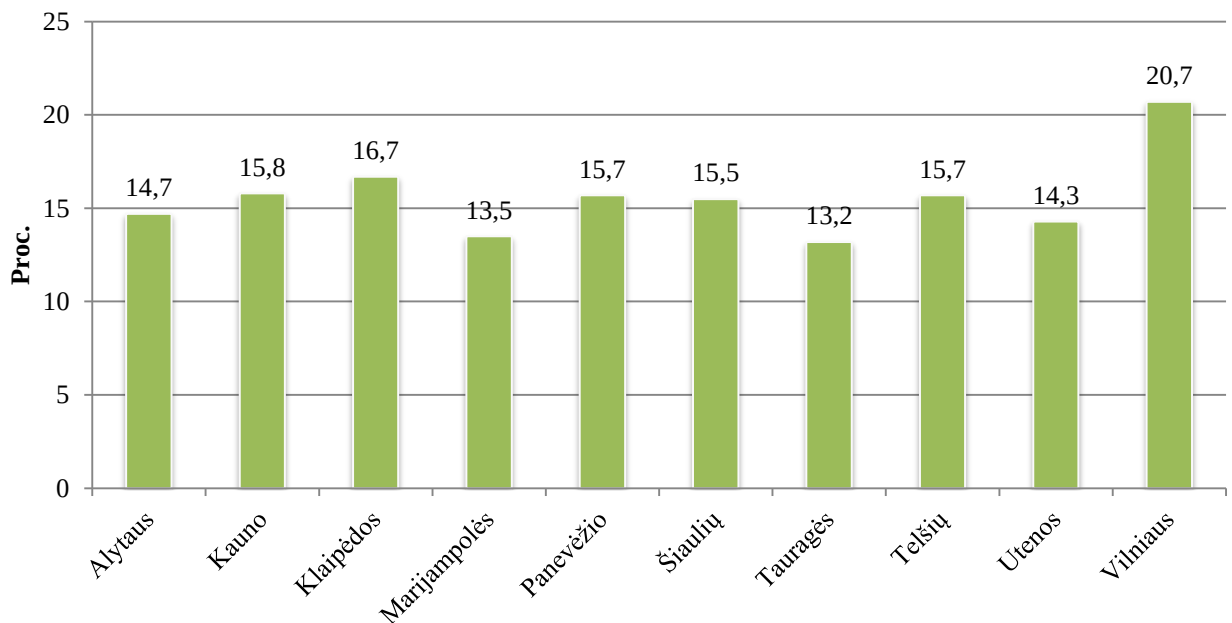
18 pav. Paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai apimčių bei skurdo rizikos lygio kaime kitimas 2004–2014 metais

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento, Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenys.

6. Siekiant didinti kaimo gyventojų pajamas ir užimtumą, labai svarbi yra smulkiojo verslo plėtra. 2014 metais Lietuvos kaimo vietovėse veiklą vykdė daugiau kaip 12 tūkst. mažų ir vidutinių įmonių, kurios sudarė daugiau kaip 99 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių įmonių. Nors per 2011–2014 metų laikotarpį šių įmonių kaime sparčiai daugėjo, tačiau pagal jų skaičių, tenkantį 1000-iui gyventojų, kaimas atsiliko nuo miesto, t. y. 2014 metais kaimo regionuose 1000-iui kaimo gyventojų teko 10,3 mažų ir vidutinių įmonių, o miesto regionuose – 15,3. Tai rodo, kad kaimo

vietovėse smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą ribojantys veiksniai, ypač tokie kaip nepakankama vietos rinka ir vartotojų perkamoji galia, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, pasireiškia ir dažniau, ir intensyviau nei miesto regionuose.

7. Lietuvoje pastaraisiais metais ryškėja tendencija keltis gyventi iš miesto į kaimo vietas, esančias šalia didžiųjų šalies miestų. Jaunųjų ūkininkų dalis nuo visų ūkininkų minėtuose regionuose yra didžiausia, palyginti su kitais regionais. 2015 metais Vilniaus regione jaunųjų ūkininkų dalis bendrame ūkininkų skaičiuje sudarė 20,7 proc., o regionuose šalia kitų miestų ši dalis buvo apie 5 proc. punktais mažesnė (19 pav.). Be to, kaimo vietovės, esančios šalia didžiųjų šalies miestų, vis dažniau tampa ir kitas profesijas įvaldžiusių gyventojų, važinėjančių dirbti į miestą, gyvenamąja vieta ir turi galimybę išlikti gyvybingos.

19 pav. Ūkininkų, iki 40 metų amžiaus, dalis bendrame ūkininkų skaičiuje pagal apskritis 2015 metais, proc.

Šaltinis: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) duomenys.

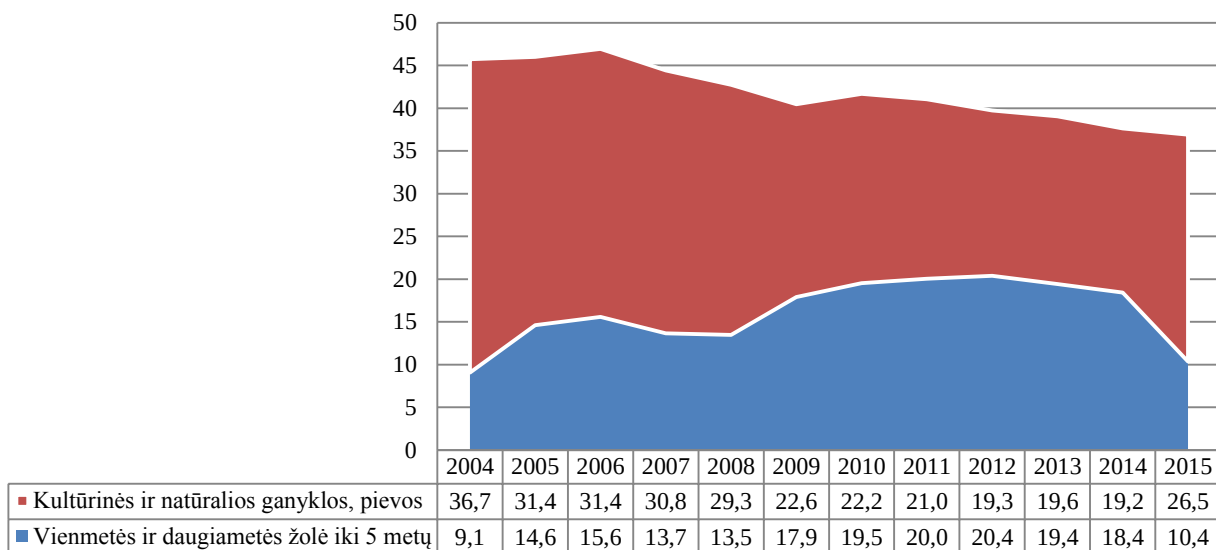
Atokesni kaimiškieji regionai nepakankamai išnaudoja savo rezidentinį ir rekreacinį patrauklumą, kurį sudaro tvirti bendruomeniniai santykiai, galimybė gyventi gamtos prieglobstyje ir turėti daug didesnę nuosavą erdvę, apsirūpinti natūraliai užaugintais arba pagamintais žemės ūkio ir maisto produktais, ir nesiima tikslingų veiksmų, skatindami studijuojantį jaunimą grįžti į tėviškę. Siekiant atgaivinti pažeistą kaimo bendruomenių socialinį tvarumą, ateityje svarbu rūpintis ne tik ūkininkų pajamų palaikymu, bet ir taikyti kuo daugiau kaimo politikos priemonių, skirtų paskatinti įvairių

profesijų žmones, ypač turinčius aukštą kvalifikaciją ir verslumo savybių, apsigyventi kaime ir prisidėti prie kaimo bendruomenės ir kaimo bei miesto ryšių stiprinimo.

8. 2016 metais Lietuvos kaimo vietovėse veikia 51 vietos veiklos grupė (VVG), per 1,7 tūkst. kaimo bendruomeninių organizacijų, turinčių potencialą spręsti kaimo gyventojų užimtumo, socialinės įtraukties problemas ir galinčių kurti kaimo socialinę struktūrą bei ryšius inovatyviais būdais. Jų žinios ir gebėjimai nėra visiškai panaudojami, ir tam iš dalies trukdo per daug į technologines inovacijas nukreipta kaimo paramos sistema. Aktyvėjančios kaimo bendruomenių ir kitų nevyriausybinų organizacijų iniciatyvos ateityje turėtų būti sutelktos į netechnologines inovacijas, siūlančias, kaip spręsti ūkininkams ir kitiems kaimo gyventojams kylančias ekonomines, socialines ir aplinkosaugines problemas. Nevyriausybinių kaimo organizacijų galėtų daug prisidėti, diegiant naujus rinkodaros ir vadybinius modelius bei keičiant tradicines verslo ir socialines organizacijas į lankstesnius, greičiau prie aplinkos pokyčių galinčius prisitaikyti ir mažiau biurokratizuotus organizacinius darinius.

VI. Lietuvos žemės ūkio gebėjimas prisitaikyti prie aplinkosauginių iššūkių

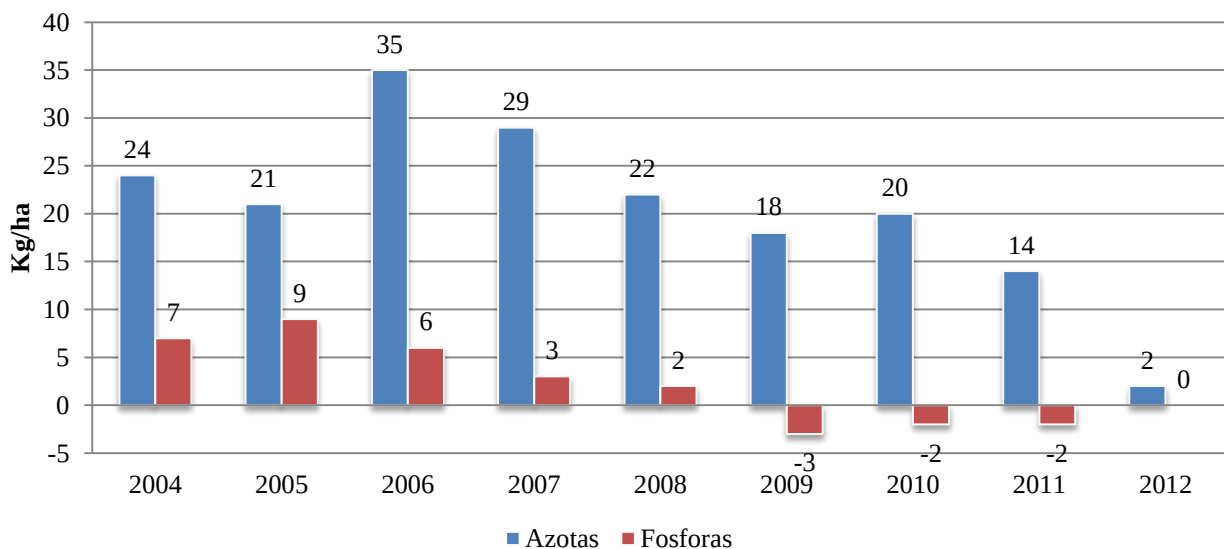
1. Prielaidos tvariam žemės ūkio vystymuisi aplinkosaugine prasme yra sukuriama tada, kai ūkiai sugeba atkurti gamtinius išteklius (dirvožemį ir esmines ekosistemas), sunaudojamus gamybos procese, bei išsaugoti biologinių rūšių įvairovę ir kraštovaizdį.
2. Lietuvos žemės ūkio gamybos poveikis biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės palaikymo procese yra nevienareikšmis. Prie kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės palaikymo prisidėjo didelės gamtinės vertės ūkininkavimas, kuris, įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros politikos aplinkosaugines priemones, 2015 metais buvo plėtojamas 10 proc. visų ŽŪN. Lygiagrečiai buvo stebimos ir priešingos tendencijos: šalies žemės ūkiui vystantis daugiausia tradicinės gamybos būdu, tam tikrose teritorijose vyko ekosistemų, biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės degradacija. Didėjant ariamos žemės plotams, mažėjo kultūrinių ir natūralių ganyklų bei pievų plotai, o tai neigiamai veikė kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę. Ekstensyviai naudojamos pievos ir kitokios žalienos yra pačios vertingiausios paukščių buveinės agrariniame kraštovaizdyje. Per dešimtmetį kultūrinių ir natūralių ganyklų bei pievų ploto daliai nuo visų ŽŪN sumažėjus nuo 36,7 proc. 2004 metais iki 19,2 proc. 2014 metais (20 pav.), Lietuvoje nyko agrarinio kraštovaizdžio biologinė įvairovė: 2013 metais, palyginti su 2000 metais, kaimo paukščių populiacijos indeksas sumažėjo 27,8 proc. punkto ir buvo vienas žemiausių ES-28 (Lietuvoje – 72,2, ES – 84,4 proc.). Šie procesai rodo, kad blogėja žmogaus gyvenamoji aplinka.

20 pav. Lietuvos ganyklų, pievų ir žolių iš ariamosios žemės plotų dalis nuo visų ŽŪN 2004–2014 metais, proc.

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

3. Didžiausią grėsmę dirvožemiui kelia derlingumo palaikymo požiūriu netinkami ūkininkavimo būdai ir pasėlių struktūra. Dėl nesubalansuoto trąšų naudojimo Lietuvos žemės ūkio paskirties žemėje 2009–2012 metais buvo stebimas azoto perviršis, o fosforo balansas, per tą patį laikotarpį įgijęs neigiamą reikšmę, rodė dirvožemio eikvojimo tendenciją (21 pav.). 2010 metais Lietuvoje dirvožemio praradimo dėl vandens sukeltos erozijos tempas buvo 0,52 t/ha per metus.

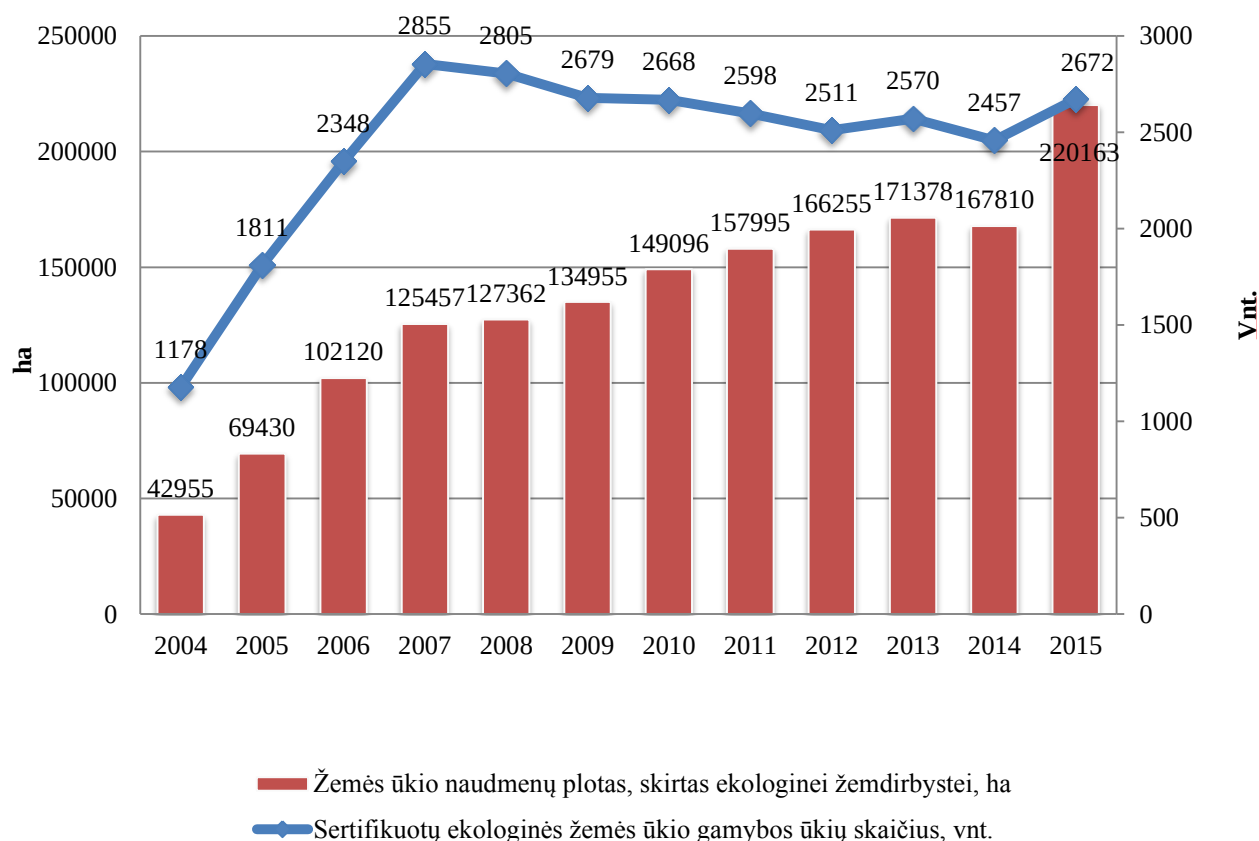

21 pav. Bendrasis maistingųjų medžiagų balansas 2004–2012 metais, kg/ha ŽŪN

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

4. Lietuvoje stebima su tvariu žemės naudojimu nesuderinama pasėlių struktūra ir jos pokyčiai. Mažėja ganyklų, kurios yra reikšmingos dirvožemio taršos mažinimui, ploto dalis nuo visų ŽŪN: per dešimtmetį šis rodiklis sumažėjo nuo 50,6 proc. 2004 metais iki 42,4 proc. 2014 metais. 2010 metais ES-28 70 proc., o Lietuvoje – 50 proc. ariamosios žemės buvo įtraukta į planuojamą sėjomainą, ir tai yra viena žemiausių rodiklio reikšmių ES. Lietuvoje Šenono (angl. *Shannon*) ariamosios žemės įvairovės indeksas gerokai žemesnis nei vidutiniškai ES: 2014 metais Lietuvoje jis buvo 0,54 (2010 metais – 0,59), o 2010 metais vidutiniškai ES-28 siekė 0,68.

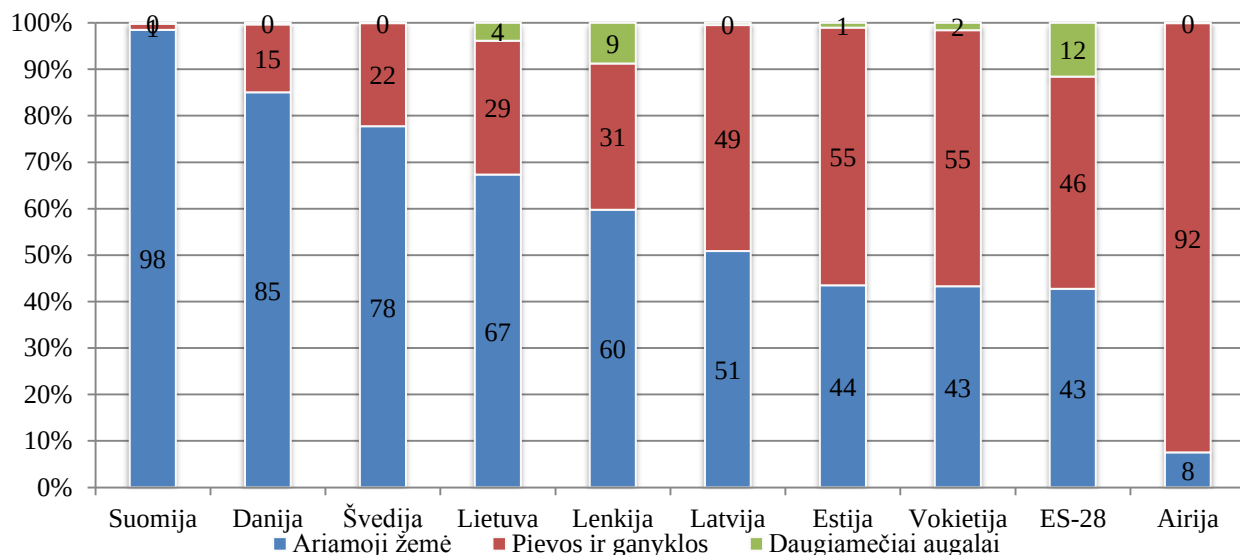
5. Prie tvaraus gamtos išteklių naudojimo ir dirvožemio taršos mažinimo prisideda ekologinės žemdirbystės plėtra. Lietuvoje ŽŪN ploto dalis, skirta ekologinei žemdirbystei, nuo pat įstojimo į ES 2004 metais nuolatos didėjo ir 2015 metais siekė 7,3 proc. Per tą patį laikotarpį sertifikuotų ekologinės žemės ūkio gamybos ūkių dalis nuo visų ūkių padidėjo nuo 0,5 iki 1,9 proc. (22 pav.).

22 pav. Ekologinės gamybos sertifikuotų ūkių skaičius ir žemės ūkio naudmenų plotas 2004–2015 metais

Šaltiniai: EUROSTAT, VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

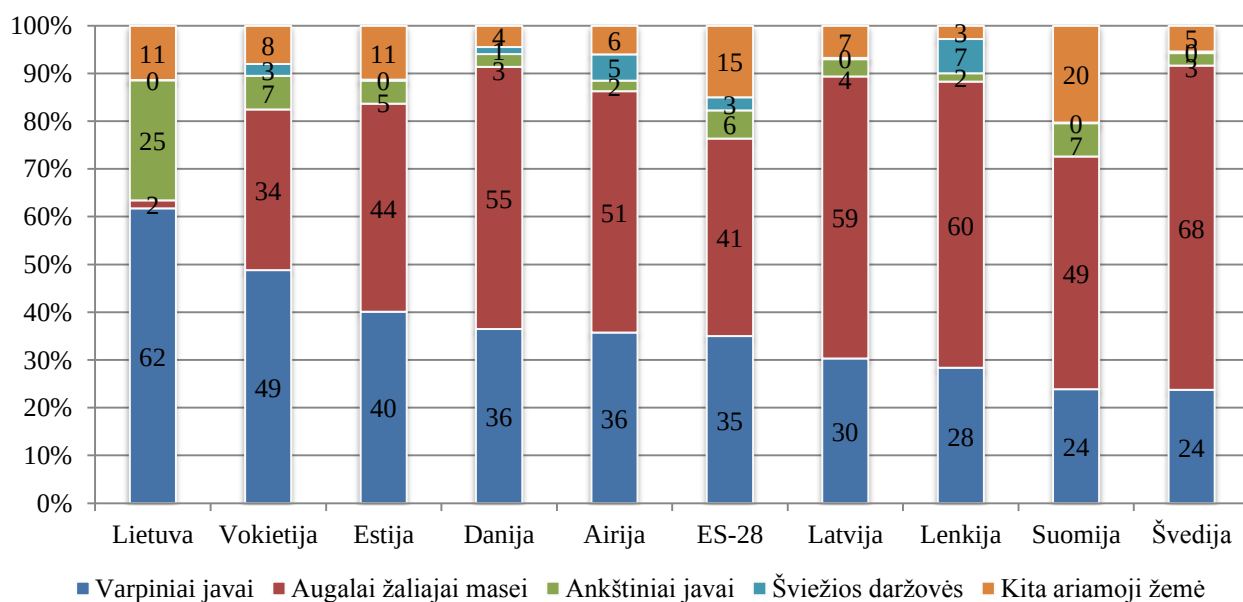
Ekologinis ūkininkavimas Lietuvoje per mažai prisideda prie aplinkosaugos tikslų įgyvendinimo: 2014 metais pievų ir ganyklų plotai nesiekė trečdaliao, o ariamoji žemė užėmė du trečdalius visų sertifikuotų ekologinės gamybos žemės ūkio naudmenų (23 pav.).

23 pav. Žemės naudojimas ES-28 ekologiniuose ūkiuose 2014 metais

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

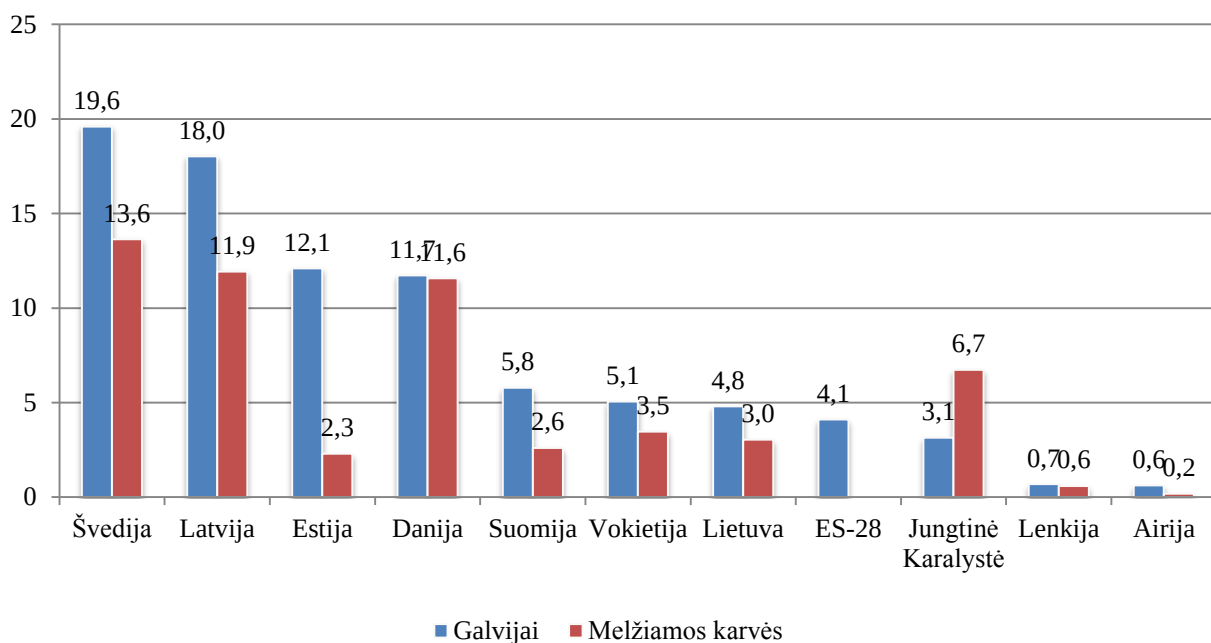
Ekologinių ūkių ariamojoje žemėje vyrauja varpiniai ir ankštiniai javai: jų dalis gerokai didesnė nei kitose Baltijos regiono šalyse, kuriose auginama žymiai daugiau augalų žaliajai masei (24 pav.).

24 pav. Pasėlių struktūra ES-28 ekologinių ūkių ariamojoje žemėje 2014 metais

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

Tolesnę ekologinio ūkininkavimo plėtrą gali neigiamai paveikti nepakankamas ekologinės gyvulininkystės plėtojimas: gyvulių dalis Lietuvos ekologiniuose ūkiuose nuo visų gyvulių, palyginti su Baltijos regiono šalimis, yra maža (25 pav.), ir tai sąlygoja nepakankamą apsirūpinimą organinėmis trąšomis.

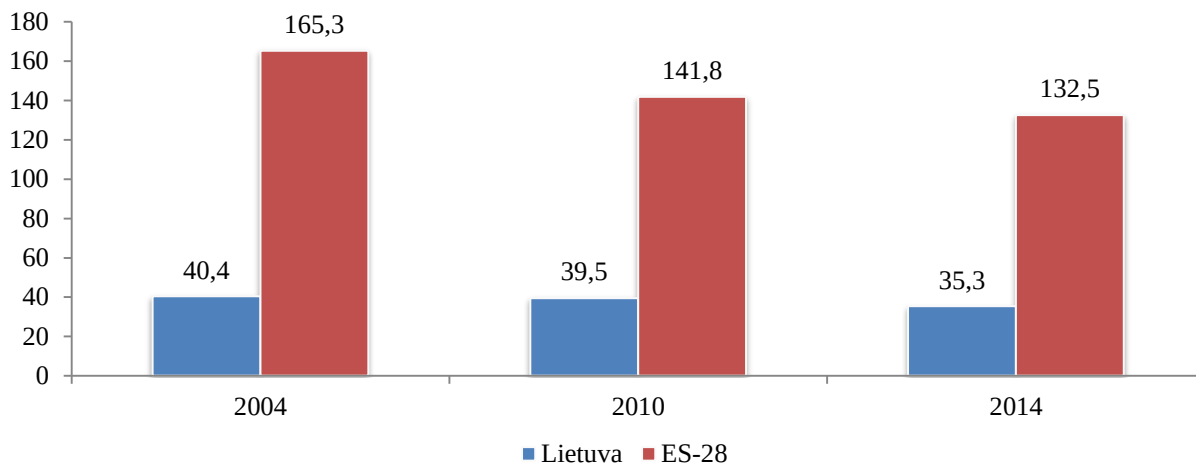

25 pav. Galvijų ir melžiamų karvių dalis Lietuvos ir ES ekologiniuose ūkiuose nuo visų galvijų ir melžiamų karvių 2014 metais, proc.

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

6. Lietuvoje požeminio vandens kokybė yra viena geriausių ES. 2012 metais buvo 0,6 proc. prastos kokybės požeminio vandens. Paviršinio vandens kokybė, vis plačiau taikant gamtai draugiškus ūkininkavimo metodus, gerėjo, tačiau didelė dalis paviršinio vandens telkinių dėl pasklidusios taršos vis dar neatitinka geros būklės reikalavimų pagal Bendrosios vandenų direktyvos kriterijus: geros būklės paviršinio vandens telkinių dalis 2012 metais sudarė 54 proc. Daugiausia vandens kokybės problemų paviršiniuose vandens telkiniuose nustatyta Šiaurės, Vidurio ir Pietvakarių Lietuvoje, kur tradiciškai plėtojamas intensyvus ūkininkavimas. Tokių rekreacinių išteklių kaip Kuršių marios, Baltijos jūros priekrantė, apie du trečdaliai Lietuvos upių ir apie trečdalis ežerų, vandens kokybė vis dar neatitinka geros vandens būklės reikalavimų. Įgyvendinant Nitratų direktyvos reikalavimus, gyvulininkystės ūkių, turinčių mėšlo saugyklas, dalis nuo visų gyvulininkystės ūkių padidėjo nuo 1 proc. 2003 metais iki 11 proc. 2010 metais. Bendrai Lietuvoje gyvulių tankis neviršija leistinų Nitratų direktyvos normų ir turi tendenciją mažėti. 2013 metais vienam ha ŽŪN teko 0,29 sutartinio gyvulio.

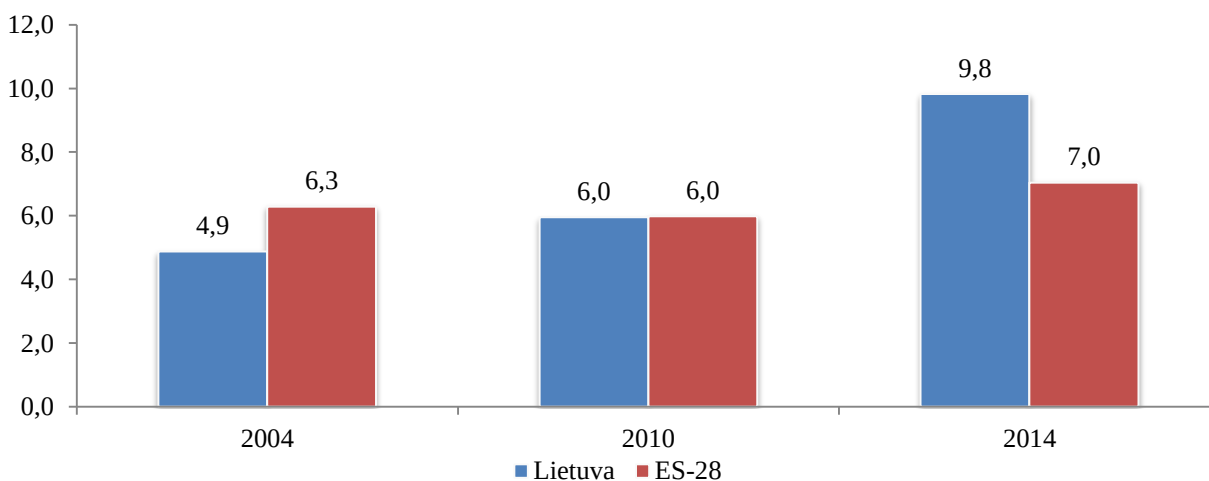
7. Diegiant naujas technologijas, didėja žemės ūkio veiklos energijos efektyvumas ir nuosaikiai mažėja atmosferos šiluminė tarša. 2004–2014 metais galutinis energijos suvartojimas žemės ūkyje vienam ha ŽŪN kito netolygiai, tačiau išvengiama bendra mažėjimo tendencija nuo 40,4 iki 35,3 kgne/ha (26 pav.).

26 pav. Energijos suvartojimas, tenkantis vienam ha ŽŪN, Lietuvos ir ES-28 žemės ūkyje 2004, 2010 ir 2014 metais, kgne/ha

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

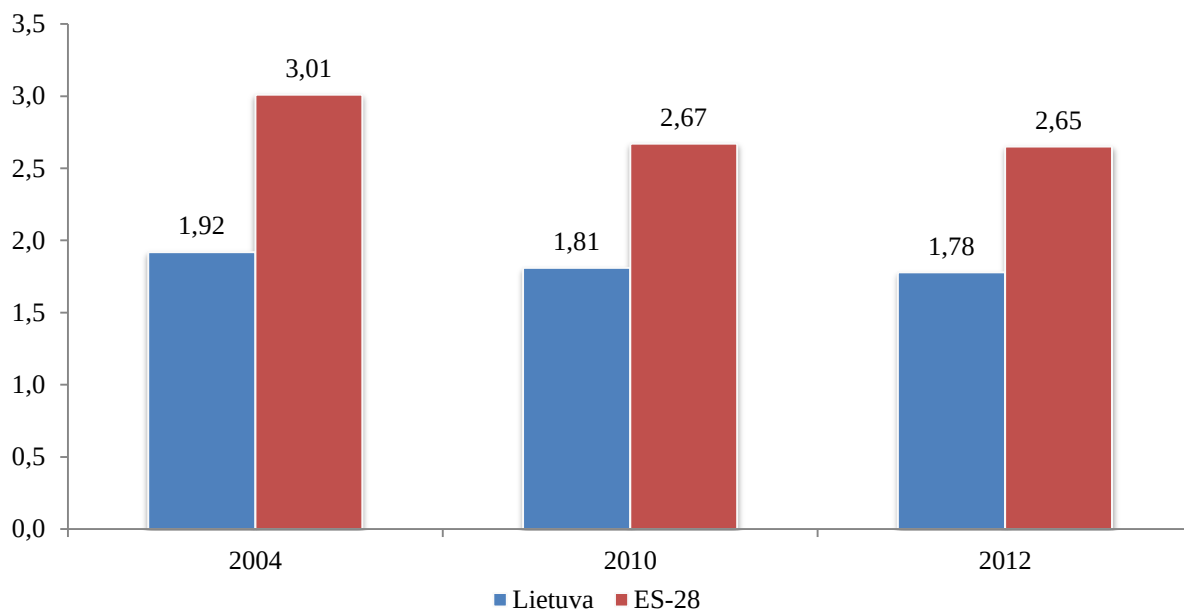
2014 metais Lietuvoje galutinis energijos suvartojimas žemės ūkyje vienam ha ŽŪN buvo apie 3,8 karto mažesnis nei vidutiniškai ES-28. 2014 metais Lietuvoje, panaudojus vieną toną energijos (naftos ekvivalentu), sukurta 9,8 tūkst. EUR/tne žemės ūkio bendrosios pridėtinės vertės, ir tai yra 40 proc. daugiau nei ES-28 (27 pav.).

27 pav. Žemės ūkio bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienai tonai suvartojamos energijos, Lietuvoje ir ES-28 2004, 2010 ir 2014 metais, tūkst. EUR/tne

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

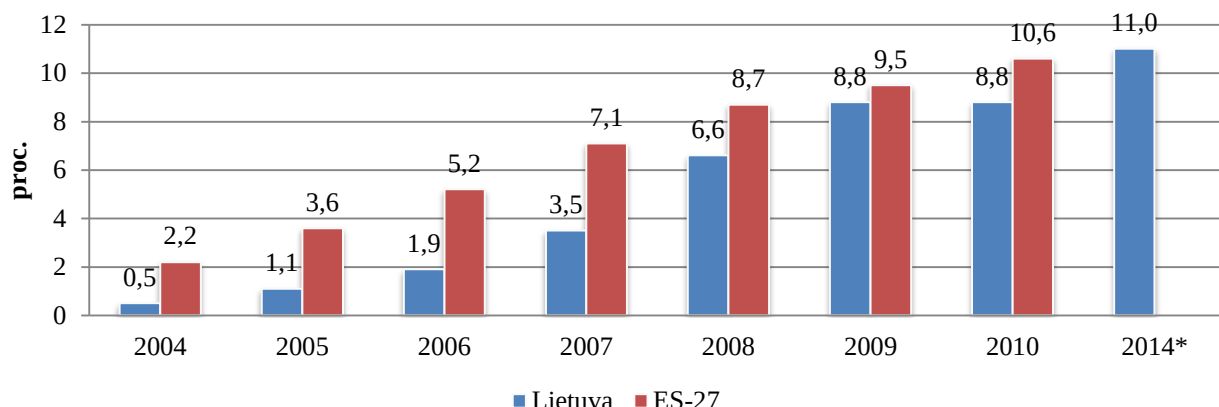
Per 2004–2012 metų laikotarpį išskiriamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų iš žemės ūkio veiklos kiekis vienam ha ŽŪN nuosaikiai mažėjo: 2012 metais, palyginti su 2004 metais, Lietuvoje sumažėjo 7,3 proc., o vidutiniškai ES-28 – 11,7 proc. ir 2012 metais Lietuvoje siekė 1,8, o vidutiniškai ES-28 – 2,7 t CO₂ ekvivalentu/ha (28 pav.).

28 pav. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis iš žemės ūkio veiklos, tenkantis vienam ha ŽŪN, Lietuvoje ir ES-28 2004, 2010 ir 2012 metais, t CO₂ ekvivalentu/ha

Šaltinis: EUROSTAT duomenys.

8. Diegiant atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo technologijas, didėja atsinaujinančios energijos žemės ūkyje gamybos apimtys ir jos dalis visoje pirminėje energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių gamyboje. 2014 metais žemės ūkyje iš atsinaujinančių energijos išteklių pagaminama energija siekė 141 tūkst. tne ir visoje pirminėje energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių gamyboje sudarė 11,0 proc. (2010 metais – 8,8 proc.), vidutiniškai ES-27 2010 metais – 10,6 proc. (29 pav.).

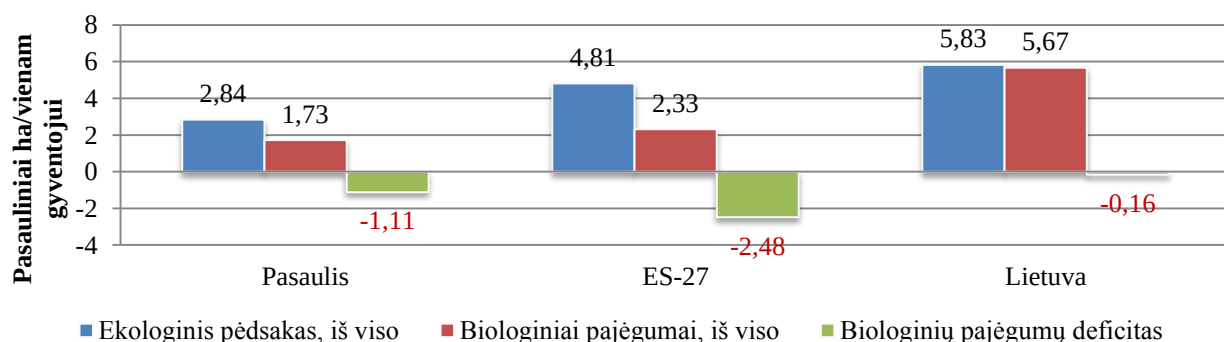
29 pav. Lietuvos ir ES-27 žemės ūkyje pagaminamos atsinaujinančių energijos išteklių energijos dalis visoje pirminėje energijos iš AEI gamyboje 2004–2010 ir 2014 metais, proc.

Šaltiniai: EUROSTAT, Lietuvos energetikos instituto, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Lietuvos statistikos departamento duomenys.

*Apskaičiuota LAEI, remiantis: Kuro ir energijos balansas 2014. (2015). Lietuvos statistikos departamentas; Lietuvos energetika 2014. (2015). Lietuvos energetikos institutas; Bioenergetika. (2016). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/bioenergetika>.

9. Agrarinių teritorijų, kaip ir miškų, dirvožemis yra natūralus anglies dioksido absorbentas, tačiau miškai labiau prisideda prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio absorbavimo. Todėl, siekiant padidinti žemės ūkio indėlį į aplinkos užterštumo mažinimą, sukuriant papildomą potencialą absorbuoti anglies dioksidą, dalis žemės ūkio paskirties, ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės buvo apsodinta mišku. Įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros politikos aplinkosaugines priemones, 2015 metais buvo įveista 21,3 tūkst. ha miško, dėl to Lietuvos miškingumas padidėjo 0,33 proc.

10. Net ir įvertinus teigiamus procesus, kurie vyksta, žemės ūkiui dalyvaujant aplinkosaugos procesuose, tenka pripažinti, kad Lietuvos biologinis gebėjimas atsinaujinti yra nepakankamas. 2012 metais Lietuvos ekologinis pėdsakas 2 proc. viršijo biologinius pajėgumus, o ES-27 ekologinis pėdsakas buvo daugiau nei dvigubai didesnis už jos biologinius pajėgumus (30 pav.).

30 pav. Ekologinis pėdsakas 2012 metais, pasauliniai ha/vienam gyventojui

Šaltinis: EcologicalWealthofNations.

VII. Lietuvos žemės ūkio stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė tvaraus vystymosi aspektu

Stiprybės

- Stambūs Lietuvos žemės ūkio produkcijos gamintojai yra apsirūpinę moderniomis gamybos priemonėmis ir yra pajėgūs konkuruoti su stambiais kitų ES šalių žemės ūkio produkcijos gamintojais.
- Lietuvos vartotojai, rinkdamiesi maisto produktus, pirmenybę teikia lietuviškai produkcijai.
- Vis daugiau ūkių imasi perdirbti savo ūkyje pagamintą produkciją, tarp vartotojų auga šios produkcijos paklausa, stiprėja vietinį maistą propaguojantis socialinis judėjimas, kuris atveria naujas galimybes išlikti versle ir smulkiems bei vidutiniams ūkiams.
- Dėl mažo energijos suvartojimo žemės ūkio produkcijos gamybos procese, lyginant su kitomis ES šalimis, Lietuvos žemės ūkio verslas yra mažiau jautrus energetinių išteklių kainų pokyčiams.
- Lietuvoje yra plėtojamas didelės gamtinės vertės ūkininkavimas, kuris prisideda prie kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo.
- Ilgametė patirtis, plėtojant akvakultūros verslą, sudaro sąlygas kurti darbo vietas kaimo vietovėse, o ūkininkams gauti papildomas pajamas ir sumažinti ūkio veiklos riziką.

Silpnybės

- Dalyje ūkių paramos dėka įgyvendintos investicijos nebuvo ekonomiškai pagrįstos ir mažina ūkių veiklos ekonominį efektyvumą bei kelia grėsmę jų ateičiai.
- Diegiant industrines technologijas daugelyje smulkių ir vidutinių ūkių, nepavyko pasiekti techninio efektyvumo augimo, gamindami žaliavą perdirbamajai pramonei, jie gauna per mažai pajamų, kad galėtų išlikti versle.
- Mažas tradicinių kooperatyvų skaičius, silpnas jų vaidmuo tokiose maisto vertės grandinės grandyse kaip perdirbimas, prekyba, paslaugų tiekimas.
- Ūkiams atsisakant gyvulininkystės, mažėja žalienu plotai ir organinių trąšų naudojimas, o nepakankamai taikant sėjomainą, blogėja natūralus dirvožemio derlingumas.
- Vyraujantis fiziškai sunkus, nekūrybiškas, žaliavą perdirbėjams parduodančio ūkio verslo modelis yra nepatrauklus išsilavinusiam jaunimui, kuris nenori perimti šeimos ūkio.
- Paramos pasiskirstymo netolygumas ir maža sklaida didina ūkių koncentraciją ir pajamų diferenciaciją, todėl, mažėjant ūkių skaičiui, auga emigracija iš kaimo vietovių.

- Žemės ūkio gamybos intensyvinimas prisideda prie nepakankamo Lietuvos biologinio gebėjimo atsinaujinti, todėl šalis praranda „žalios“ šalies įvaizdį.

Galimybės

- Didėjant pajamoms ir keičiantis vartotojų prioritetams, orientuotiems į sveikesnę mitybą, Lietuvos gyventojai pirmenybę ima teikti ekologiškiems, aukštos ir išskirtinės kokybės produktams, todėl tikėtina, kad šių produktų vartojimas didės.
- Modernios informacinės technologijos sudaro galimybes smulkiems ir vidutiniams ūkiams savo ūkyje perdirbtus aukštos, išskirtinės kokybės produktus parduoti tiesiogiai vartotojams be tarpininkų ir gauti daugiau pajamų, nei parduodant žaliavą perdirbėjams.
- Augant gyventojų sąmoningumui dėl tvaraus vystymosi, stiprėja gamtosauginiai, sveiką mitybą ir dalijimosi ekonomiką propaguojantys socialiniai judėjimai, besirūpinantys kaimo vietovių išsaugojimu, skatinantys ūkininkų ir vartotojų bendradarbiavimą.
- Pažangių technologijų ir inovacijų taikymas žemės ūkyje leidžia pramoninę gamybą vystantiems stambiems žemės ūkio produkcijos gamintojams efektyviai ūkininkauti ir išspręsti aplinkosaugos problemas.

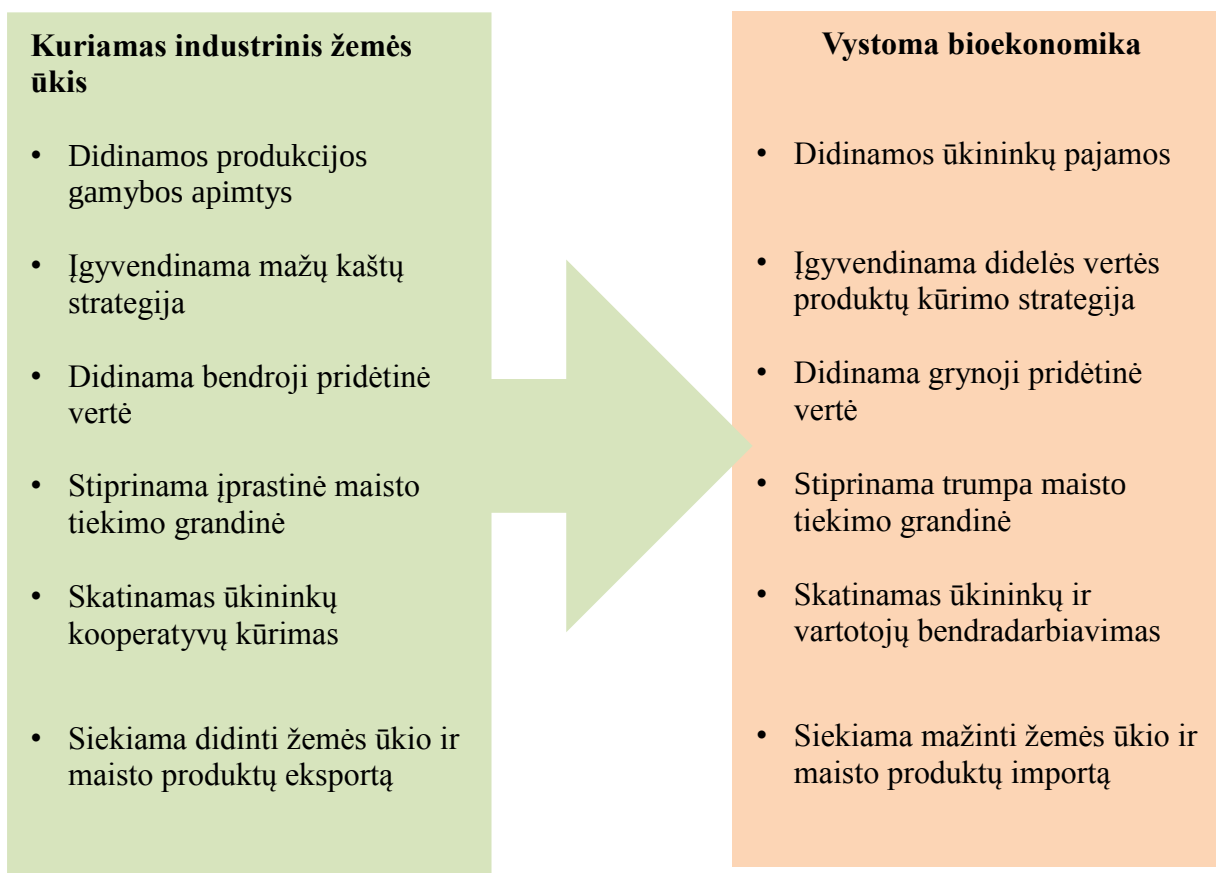
Grėsmės

- Gali mažėti ES parama žemės ūkio sektoriui.
- Vyraujant javų ir rapsų specializacijai, didelei Lietuvos žemės ūkio sektoriaus daliai auga rizika tuo pačiu metu patirti nuostolių dėl nepalankių klimatinių sąlygų ir kainų kritimo.
- Sparčiai mažėjant gyventojų kaimo vietovėse, gyvenimo sąlygos ūkininkų šeimoms tampa nepatrauklios dėl retėjančio socialinių, švietimo, transporto ir kt. paslaugų infrastruktūros tinklo.
- Dėl mažėjančio ūkių skaičiaus daugės apleistų pastatų, prastės Lietuvos kraštovaizdis, Lietuva praras patrauklumą kaip kaimo turizmo šalis.
- Mažėjant kaimo gyventojų, kaip vartotojų, skaičiui, ūkiams, ieškantiems papildomo pajamų šaltinio, mažėja naujo alternatyvaus žemės ūkiui verslo steigimosi galimybės kaimo vietovėse.
- Dėl sumažėjusio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus kaimo vietovėse žemės ūkyje ims trūkti darbo jėgos.
- Prioritetą atiduodant materialaus turto kaupimą ir atnaujinimą skatinantiems projektams, toliau bus ignoruojama Lietuvos kaimo gyventojų socialinių įgūdžių, psichinės sveikatos ir emocinės kultūros ugdymo, pritaikyto XXI a. visuomenės gyvenimo būdui, svarba.

VIII. Strateginės kryptys

Šios strategijos tikslas – sukurti prielaidas daugumai ūkininkų gauti pajamas, kurios leistų atnaujinti finansinius, žmogiškuosius ir gamtinius išteklius bei užtikrintų ilgalaikę veiklos perspektyvą.

Svarbiausi pokyčiai, kurie leistų pasiekti užsibrėžtą tikslą

Tikslo bus siekiama, remiantis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu žemės ūkio tvarumo palaikymo principais.

Ekonominis principas – užtikrinti pažangiai žemės ūkio veiklai reikalingų finansinių lėšų srautą, sudarant šia veikla užsiimantiems žmonėms galimybę gauti pakankamas pajamas ir turėti tinkamą gyvenimo lygį.

Pagrindinės strateginės kryptys:

- Skatinti ūkininkus priimti inovatyvius vadybos sprendimus ir diegti pažangiausias technologijas.

Daug didesnę žemės ūkio veikla užsiimančių žmonių darbo produktyvumą galima pasiekti, naudojant modernius darbo organizavimo, veiklos finansavimo ir produkcijos realizavimo būdus.

- Skatinti ūkių siekį taikyti produktų diferencijavimo strategiją ir pateikti vietinei rinkai galutinius, vartotojams skirtus produktus, pritaikytus prie jų asmeninių poreikių. Tokiems ūkiams yra būtina parama perdirbimo ir pakavimo įrangai, pardavimo kanalų sukūrimui, logistikai ir rinkodarai.
- Skatinti ūkininkus rinktis gyvulininkystę ir daržininkystę, kurios leistų racionaliau panaudoti šalies gamtinius ir žmogiškuosius išteklius. Labai svarbu teikti paramą gyvulininkystei MPŪV, siekiant išsaugoti žemės ūkio veiklą šiuose regionuose. Lietuvos mėsos, pieno ir daržovių perdirbimo įmonių techninis potencialas taip pat sudaro ekonomines prielaidas gyvulininkystės ir daržininkystės plėtrai ir sukuria galimybes gauti didesnę pridėtinę vertę iš perdirbtų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, lyginant su žaliavinių produktų eksportu.
- Mažinti ūkininkavimo riziką dėl klimato kaitos ir kardinalių kainų svyravimų, remiant ūkių veiklos diversifikavimą, prioritetą teikiant naujos rūšies produktų gamybai ir paslaugų teikimui, derinant šias veiklas su jau išvystyta verslo kryptimi, ir skatinant naudoti įvairias draudimo formas.
- Skatinti smulkių ūkių kooperaciją ir kitas inovatyvias bendradarbiavimo formas (klasterius, vienašalius ir dvišalius tinklus), daugumą paramos priemonių skiriant ūkininkų bendradarbiavimo projektams su vartotojais, prekybininkais, paslaugų teikėjais.
- Skatinti daugiau Lietuvos gyventojų dalyvauti, diegiant inovatyvius žemės ūkio verslo modelius, kurie įtrauktų į maisto produktų kūrimo procesą visas suinteresuotas visuomenės grupes: namų ūkius, viešojo maitinimo, sveikatos apsaugos ir švietimo įstaigas, pervežėjus, maisto perdirbimo įmones, konsultantus ir t. t.

Socialinis principas – užtikrinti kaimiškųjų regionų žmogiškųjų išteklių atnaujinimą, didinant šių vietovių patrauklumą gyventi ir plėtoti verslą.

Pagrindinės strateginės kryptys:

- Skatinti jaunimą įsitraukti į šeimos verslą žemės ūkyje.
- Skatinti kaimo gyventojus susikurti papildomą namų ūkio pajamų šaltinį, imantis žemės ūkio veiklos.
- Diegti paramos modelius, kurie leistų smulkiuose ūkiuose padidinti pajamas ir sumažinti skurdą

tarp kaimo gyventojų.

- Remti projektus, kuriais būtų siekiama pritraukti į kaimą naujus gyventojus, ypač aukštos kvalifikacijos specialistus, nukreipiant paramos lėšas viešosios infrastruktūros gerinimui, kokybiško būsto kaimo vietovėse plėtrai, apleistų pastatų pritaikymui vasarnamiams, kaimišųjų regionų gyventojų važinėjimo dirbti į kitas vietas rėmimui.
- Skatinti kaimo gyventojų kooperaciją, siekiant sodybų ir gyvenvietės viešosios infrastruktūros gerinimui panaudoti ūkininkų turimą techniką ir įrangą, efektyviau organizuoti namų ūkių veiklas, pvz., bendrai naudoti transporto priemones, savitarpio pagalbos principu organizuoti vaikų, neįgaliųjų ir senelių priežiūrą ir t. t.
- Remti verslus ir socialinius projektus, kurie sukuria darbo vietas ir ugdo naujus įgūdžius ilgalaikiams bedarbiams ar socialinių pašalpų gavėjams, gyvenantiems kaime.
- Skatinti kaimo ir miesto bendradarbiavimą, netechnologinių inovacijų diegimą, teikiant paramą šiam tikslui skirtų VVG ir kaimo bendruomenių projektams.

Aplinkosauginis principas – užtikrinti technologijų, mažinančių žemės ūkio poveikį aplinkai, naudojimą, sprendžiant klimato kaitos, išteklių trūkumo ir biologinės įvairovės nykimo problemas.

Pagrindinės strateginės kryptys:

- Skatinti tausiau išteklius naudojančių ūkininkavimo būdų taikymą, ypač Šiaurės, Vidurio ir Pietvakarių Lietuvoje, plėtoti mišrius ūkius, natūraliais būdais atkuriant ir palaikant dirvožemio derlingumą.
- Skatinti didelės gamtinės vertės ūkininkavimą, derinamą su kitomis ekonominėmis veiklomis. Labai svarbu teikti paramą mažo intensyvumo gyvulininkystės, teikiančios didžiausią naudą biologinės įvairovės išsaugojimui, plėtrai.
- Skatinti bioekonomikos ir naujausių bioenergetikos pasiekimų taikymą žemės ūkyje, ypač didelį dėmesį skiriant atsinaujinančių energijos išteklių gamybai iš atliekų.

IX. Siekiniai

Strategijos įgyvendinimo pažangos rodikliai

Rodikliai	Mato vnt.	Šaltinis	Rodiklių reikšmės	
			Dabartinė situacija	Ekspertų grupės nustatytos kaip pageidaujami tikslai, kurie turi būti pasiekti 2030*
Žemės ūkio ekonominių išteklių atnaujinimas				
Žemės ūkyje sukuriama bendroji pridėtinė vertė, tenkanti sąlyginiam darbuotojui	Tūkst. EUR	EUROSTAT, SD duomenys 2015 metai	ES-28 – 16,7 ES-12 – 5,0 LT – 5,7	15
Gyvulininkystės produkcijos dalis MPŪV ūkių produkcijos struktūroje	Proc.	ŪADT duomenys 2014 metai	LT – 41,0 proc.	54
Ūkių, diversifikuojančių veiklą, dalis	Proc.	EUROSTAT, SD duomenys Ūkių struktūros tyrimas 2013 metai	ES-28 – 6,8 proc. ES-12 – 3,6 proc. LT – 1,1 proc.	8
Apdraustų pasėlių dalis	Proc.	ŽŪM duomenys 2008–2016 metai	LT – 4,9 (2008 metais) – 12,5 (2014 metais) proc.	35
Ūkininkų, dalyvaujančių kooperatyvų veikloje, dalis	Proc.	SD duomenys Žemės ūkio surašymas 2010 metai	LT – 1,3 proc.	30
Ūkių, tiesiogiai vartotojams parduodančių daugiau kaip 50 proc. produkcijos, dalis	Proc.	SD duomenys Ūkių struktūros tyrimas 2013 metai	39,6 proc.	41
Kaimo regionų žmogiškųjų išteklių atnaujinimas				
Savarankiškai dirbančių asmenų skaičius	Tūkst.	SD duomenys	LT Kaime – 71,4 LT Mieste – 77,1	76
Vidutinės disponuojamos pajamos per mėnesį vienam ūkio nariui	EUR	SD duomenys	LT Kaime – 326,4 LT Mieste – 400,0	980
Ūkininkų, jaunesnių nei 45 metai, dalis	Proc.	EUROSTAT duomenys 2013 metai	LT – 19,5 ES-27 – 21,3	23

Rodikliai	Mato vnt.	Šaltinis	Rodiklių reikšmės	
			Dabartinė situacija	Ekspertų grupės nustatytos kaip pageidaujami tikslai, kurie turi būti pasiekti 2030*
Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų)	Proc.	SD duomenys 2015 metai	LT Kaime – 3,0 LT Mieste – 7,1	10
Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas	Proc.	SD duomenys 2015 metai	LT Kaime – 38,8 LT Mieste – 23,6	21
16 metų ir vyresnių asmenų, dalyvavusių neoficialioje savanoriškoje veikloje (pagalba kitiems asmenims, pagalba gyvūnams, miškų tvarkymas ir pan.) per pastaruosius 12 mėn., dalis	Proc.	SD duomenys 2015 metai	LT Kaime – 17,1 LT Mieste – 15,9	23
16 metų ir vyresnių asmenų, dalyvavusių oficialioje savanoriškoje veikloje, organizuojamoje labdaros, religinės ar kt. organizacijos, per pastaruosius 12 mėn., dalis	Proc.	SD duomenys 2015 metai	LT Kaime – 11,0 LT Mieste – 18,9	20
Žemės ūkio gamybai naudojamų gamtinių išteklių atnaujinimas				
Ekologinių ūkių dalis nuo visų ūkių	Proc.	EUROSTAT duomenys 2013 metai	ES-27 – 2,37 LT – 1,50	5
Ekologinių ūkių ploto dalis nuo visų ūkių ploto	Proc.	EUROSTAT duomenys 2013 metai	ES-27 – 5,77 LT – 5,80	14
Pieavų, ganyklų ir žolių iš ariamosios žemės dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų	Proc.	EUROSTAT duomenys 2014 metai	ES-28 – 40,5 LT – 37,6	45
Atsinaujinančių išteklių energijos gamybos dalis žemės ūkyje nuo visos atsinaujinančių išteklių energijos gamybos	Proc.	EUROSTAT duomenys 2010 metai	ES-25 – 10,6 LT – 8,8	-

*Siekiant nustatyti strategijos siekinių rodiklių reikšmes kaip pageidaujamus tikslus, kurie turėtų būti pasiekti 2030 metais, buvo panaudotas ekspertinio vertinimo metodas.